



საქართველოს
ბუნებრივი რესურსები
და გარემოს დაცვა

2015

სტატისტიკური
პუბლიკაცია



თბილისი
2016

სტატისტიკური პუბლიკაცია

საქართველოს ბუნებრივი რესურსები და გარემოს დაცვა

რედაქტორი: **მაია გუნცაძე**
ვასილ წაქაძე

პასუხისმგებელი პუბლიკაციაზე: **ვასილ წაქაძე**
ნინო კვერდელიძე

პუბლიკაცია მოამზადა: **ნინო კვერდელიძე**

საქართველო, ქ. თბილისი, 0180, ცოტნე დადიანის ქ. 30
ტელეფონი: 2 36 72 10 (500)
ელ. ფოსტა: info@geostat.ge
ვებ-გვერდი: www.geostat.ge

წინასიტყვაობა

წინამდებარე სტატისტიკურ პუბლიკაციაში, "საქართველოს ბუნებრივი რესურსები და გარემოს დაცვა", წარმოდგენილია ინფორმაცია მიწის, ტყისა და წყლის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის, დაცული ტერიტორიებისა და სტიქიური მოვლენების შესახებ. მოტანილია, აგრეთვე, ზოგიერთი მეთოდოლოგიური განმარტება სხვადასხვა საცნობარო და სამეცნიერო წყაროებიდან.

მონაცემთა წრე, რომელიც პუბლიკაციაშია მოცემული, ასახავს საქართველოს ბუნებრივი რესურსებისა და გარემოსდაცვითი ღონისძიებების სფეროში 1995-2015 წლებში ჩამოყალიბებულ ტენდენციებს.

პირობითი აღნიშვნები:

- ... მონაცემები არ არის
- მოვლენა არ არსებობს
- 0.0 მაჩვენებლის სიდიდე უმნიშვნელოა

ზოგიერთ შემთხვევაში უმნიშვნელო განსხვავება ჯამურ შედეგსა და შესაკრებთა ჯამს შორის აიხსნება მონაცემთა დამრგვალებით.

სარჩევი

საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობა და ბუნებრივი რესურსები -----	4
მიწის რესურსები -----	11
1.1. მიწის ფონდის განაწილება მიწათმოსარგებლეთა და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების მიხედვით -----	13
1.2. სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ნათესი ფართობები -----	14
1.3. მეურნეობების სარგებლობაში არსებული სასოფლო-სამეურნეო მიწა მიწათსარგებლობის ფორმების მიხედვით -----	14
1.4. მეურნეობების სარგებლობაში არსებული არასასოფლო-სამეურნეო მიწა და მისი სტრუქტურა -----	15
ტყის რესურსები და მისი დაცვა -----	16
2.1. საქართველოს ტყის ფონდი, 2015 -----	24
2.2. საქართველოს ტყის ფონდი რეგიონების მიხედვით, 2015 -----	24
2.3. ტყით დაფარული ფართობი -----	25
2.4. ეროვნულ სატყეო სააგენტოში დასაქმებულთა რაოდენობა -----	25
2.5. ეროვნული სატყეო სააგენტოს საოპერაციო დანახარჯები -----	25
2.6. ტყის ხანძარი -----	26
2.7. ტყის აღდგენა და გაშენება -----	26
2.8. ტყის აღდგენა -----	27
2.9. ტყის თესვა და დარგვა -----	27
2.10. ტყის ბუნებრივი განახლებისათვის ხელშეწყობა -----	28
2.11. ტყის ჭრით მიღებული ხე-ტყის მოცულობა -----	28
2.12. ტყის უკანონო ჭრა -----	29
2.13. დაუმუშავებელი ხე-ტყის ექსპორტი -----	29
2.14. დაუმუშავებელი ხე-ტყის ექსპორტი -----	30
2.15. დაუმუშავებელი ხე-ტყის იმპორტი -----	30
2.16. დაუმუშავებელი ხე-ტყის იმპორტი -----	31
დაცული ტერიტორიები -----	32
3.1. საქართველოს დაცული ტერიტორიების სტრუქტურა ადმინისტრაციული ერთეულების მიხედვით, 2015 -----	35
3.2. საქართველოს დაცული ტერიტორიების ფართობი კატეგორიების მიხედვით, 2015 -----	36
3.3. საქართველოს დაცულ ტერიტორიებში დაცული ცხოველების რაოდენობა -----	41
3.4. საქართველოს დაცულ ტერიტორიებში დაცული ფრინველების რაოდენობა -----	42
3.5. დანახარჯები დაცული ტერიტორიების შენახვაზე და მომუშავეთა რაოდენობა, 2015 -----	43

წყლის რესურსები -----	44
4.1. საქართველოს დიდი და საშუალო მდინარეები-----	48
4.2. საქართველოს ძირითადი ტბები და წყალსაცავები-----	98
4.3. წყლის რესურსების დაცვისა და გამოყენების ძირითადი მაჩვენებლები -----	50
4.4. წყლის აღების, გამოყენებისა და ჩამდინარე წყლის ჩაშვების მაჩვენებლები ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების მიხედვით, 2015-----	51
ატმოსფერული ჰაერის დაცვა -----	52
5.1. ატმოსფეროში მავნე ნივთიერებების გამფრქვევი სტაციონარული წყაროების რაოდენობა -----	55
5.2. სტაციონარულ წყაროებში მავნე ნივთიერებების წარმოქმნისა და ატმოსფერული ჰაერის დაცვის ძირითადი მაჩვენებლები -----	55
5.3. სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებების დაჭერა და ატმოსფეროში გაფრქვევა --	57
5.4. სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებების დაჭერა და ატმოსფეროში გაფრქვევა რეგიონების მიხედვით-----	58
5.5. ცალკეულ ქალაქებში სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი, დაჭერილი და გაფრქვეული მავნე ნივთიერებები, მათი წილი რეგიონისა და ქვეყნის ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურებაში, 2015-----	61
5.6. ავტოტრანსპორტის მიერ ატმოსფეროში გაფრქვეული მავნე ნივთიერებები სახეობების მიხედვით ---	61
სტიქიური მოვლენები -----	62
6.1. გეოლოგიური მოვლენების (მეწყერი, ღვარცოფი) ინტენსივობა, ადამიანთა მსხვერპლი და საშიშროების რისკის ზონაში მოქცეული ობიექტები 1995-2015 წლებში -----	64
6.2. სტიქიური ჰიდრომეტეოროლოგიური მოვლენების შემთხვევათა რიცხვი 2012-2015 წლებში თვეების მიხედვით -----	65

საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობა და ბუნებრივი რესურსები (მოკლე მიმოხილვა)

საქართველო მდებარეობს ამიერკავკასიის ცენტრალურ და დასავლეთ ნაწილში. საქართველოს საზღვრის საერთო სიგრძე 2 148 კმ-ია, აქედან 1 839 კმ – სახმელეთო. საქართველოს დასავლეთით, მდინარე ფსოუს შესართავსა და სოფელ სარფს შორის ესაზღვრება შავი ზღვა, ჩრდილოეთით – რუსეთის ფედერაცია, აღმოსავლეთით – აზერბაიჯანი, სამხრეთით – სომხეთი, სამხრეთ-დასავლეთით – თურქეთი. უკიდურესი დასავლეთი და აღმოსავლეთ საზღვრები გადის აღმოსავლეთ გრძედის 40°05' და 46°44'-ზე, ხოლო ჩრდილოეთისა და სამხრეთის საზღვრები – ჩრდილო განედის 41°07' და 43°35'-ზე.

რელიეფი

საქართველოს ტერიტორია ვერტიკალურად ვრცელდება შავი ზღვის დონიდან 5 068.8 მ-მდე (მწვერვალი შხარა). საქართველო გამოირჩევა რელიეფის სირთულით – მისი ტერიტორიის თითქმის 2/3 მთაგორიანია. ჩრდილოეთი საზღვრის გასწვრივ ქვეყნის ფართობის 1/3-ზე მეტი უჭირავს კავკასიონის მთიან სისტემას. საქართველოს რელიეფი წარმოდგენილია მაღალი, საშუალო და დაბალი მთების, ზეგნებისა და ვაკეების ერთობლიობით. მკვეთრად არის გამოხატული ოროგრაფიული ერთეულები: კავკასიონი, მთიანეთშორისი ბარი, რომელიც ლიხის ქედით იყოფა კოლხეთის და ივერიის ბარად, მესხეთისა და თრიალეთის ქედები (მცირე კავკასიონის მთიანეთის ნაწილი) და სამხრეთ საქართველოს ვულკანური მთიანეთი. კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედის ზოგიერთი მწვერვალი საქართველოს ფარგლებში 5 000 მ-ზე მეტი სიმაღლისაა.

ჰავა

საქართველო დედამიწის ზედაპირზე არსებული ჰავის თითქმის ყველა ზონით ხასიათდება, დაწყებული ნოტიო სუბტროპიკულიდან, დამთავრებული მარადიული თოვლისა და მყინვარების ზონით. საქართველოს ჰავის მრავალფეროვნებას განსაზღვრავს, ერთის მხრივ, მისი მდებარეობა სუბტროპიკული ზონის ჩრდილო საზღვარზე შავ და კასპიის ზღვებს შორის, ხოლო მეორე მხრივ, მისი რელიეფის განსაკუთრებული სირთულე. იანვრის საშუალო ტემპერატურაა +3°C (კოლხეთის დაბლობზე), ხოლო აგვისტოში – +23°C - +26°C. ჰავის ჩამოყალიბებაში დიდ როლს თამაშობენ სხვადასხვა მიმართულებისა და

ადგილობრივ ჰავას ქმნის კავკასიონი, რომელიც საქართველოს იცავს ჩრდილოეთიდან ჰაერის ცივი მასების უშუალო შემოჭრისაგან და შავი ზღვა, რომელიც ზომიერს ხდის ტემპერატურის მერყეობას და ხელს უწყობს ნალექების დიდი რაოდენობით მოსვლას, განსაკუთრებით დასავლეთ საქართველოში. აქ ნალექების საშუალო წლიური რაოდენობა 2 800 მმ-ია, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში – 300 მმ.

შედარებით დაბალ განედზე მდებარეობისა და ზომიერი ღრუბლიანობის გამო საქართველო მზისაგან მნიშვნელოვან სითბოს იღებს. მზის ნათების საშუალო წლიური ხანგრძლივობა 1 350-2 520 სთ-ია.

მინერალური რესურსები

საქართველოს ტერიტორიაზე ცნობილია სასარგებლო წიაღისეულის მრავალი გამოვლინება და საბადო, რომელთაგან სამრეწველო მნიშვნელობა აქვს ნავთობის, ნახშირის, მანგანუმის, ფერადი და იშვიათი ლითონების, სამთო-ქიმიური ნედ-ლეულის, ინერტული მასალისა და სხვა საბადოებს.

მიწისქვეშა წყლები

საქართველოს მინერალურ სიმდიდრეთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია **მიწისქვეშა წყლებს**, რომელთა რესურსებზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ქვეყნის ეროვნული მეურნეობის განვითარება. საქართველოს წიაღი მდიდარია თერმული წყლებით, რომლებიც, გარდა სასოფლო-სამეურნეო და კომუნალური დანიშნულებისა, პერსპექტიულია ენერგეტიკული თვალსაზრისითაც.

საქართველოში დიდია მტკნარი მიწისქვეშა წყლების რესურსები, რომელთა ჯამური ბუნებრივი დებიტი შეადგენს 21.7 კმ³-ს (ქვეყნის ტერიტორიაზე მოსული ნალექების 23%). მათი განაწილება ძალზე არათანაბარია – იზრდება აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ.

მინერალური წყლები

დიდი მრავალფეროვნებით ხასიათდება საქართველოს მინერალური წყლები. მინერალური წყლები ბუნებრივი გამოსავალით მცირე რაოდენობითაა და ქიმიურად ისინი შემდეგი ტიპისაა: **ნახშირორჟანგიანი კალციუმიანი ჰიდროკარბონატული, ნატრიუმ-კალციუმიანი ჰიდროკარბონატული, კალციუმიანი ჰიდროკარბონატული-ქლორიდულ-სულფატური.** წყლების დიდი ნაწილი გამოვლენილია ჭაბურღილების საშუალებით. მათი ქიმიური შედგენილობა არის: **ნატრიუმიანი ქლორიდული, ნატრიუმ-კალციუმიანი სულფატურ-ქლორიდული, ნატრიუმიანი ჰიდროკარბონატულ-**

საქართველოს **შიგა წყლების** (მდინარეები, ტბები, წყალსაცავები, მყინვარები, მიწისქვეშა წყლები, ჭაობები) მიხედვით ერთ-ერთი პირველი ადგილი უკავია ყოფილ საბჭოთა კავშირის ქვეყნებს შორის.

მდინარეები

მდინარეების ქსელი არათანაბრადაა განაწილებული. 26 060 მდინარიდან, რომელთა საერთო სიგრძე დაახლოებით 60 000 კმ-ია, 18 109 მდებარეობს დასავლეთ საქართველოში, ხოლო 7 951 – აღმოსავლეთ საქართველოში. მდინარეთა უმეტესობა (25 923 მდინარე) 25 კმ-ზე ნაკლები სიგრძისაა, 121 მდინარე – 25-100 კმ და 16 მდინარე – 100-500 კმ სიგრძის. საქართველოს მდინარეები ეკუთვნიან შავი და კასპიის ზღვების აუზებს. აღმოსავლეთ საქართველოს თითქმის ყველა მდინარე ქმნის მტკვრის ერთიან სისტემას და ჩაედინება კასპიის ზღვაში, დასავლეთ საქართველოს მდინარეები კი დამოუკიდებლად ერთიან შავ ზღვას. საქართველოს (ასევე ამიერკავკასიის) უდიდესი მდინარეა მტკვარი. საქართველოს ტერიტორიაზე მხოლოდ მისი შუა წელია (400 კმ), სათავე თურქეთში აქვს და ჩაედინება კასპიის ზღვაში აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე. საქართველოს მდინარეები საზრდოობენ მყინვარების, თოვლის, წვიმისა და მიწისქვეშა წყლებით. საქართველოს წყლის რესურსები არათანაბრადაა განაწილებული. დასავლეთ საქართველოს მდინარეთა ჩამონადენი (ტრანზიტულთან ერთად) 49.8 კმ³-ია, აღმოსავლეთ საქართველოსი – 16.5 კმ³. ყველაზე წყალუხვია რიონი, მტკვარი გაცილებით ნაკლებწყლიანია, მისი ჩამონადენი საქართველო-აზერბაიჯანის საზღვართან 8.3 კმ³-ია. დანარჩენი მდინარეებიდან აღსანიშნავია ენგური, კოდორი, ბზიფი, ცხენისწყალი, ყვირილა, ლიახვი, არაგვი, ქცია-ხრამი, ალაზანი და სხვა.

ტბები

საქართველოში 860-მდე ტბაა. მათი უმეტესობა ძალიან პატარაა, ამიტომაც ტბების საერთო ფართობი 170 კმ²-ს არ აღემატება (ქვეყნის ტერიტორიის 0.24%), თუმცა საქართველოს ტბები გამოირჩევიან მრავალფეროვანი გენეზისით. აქ არის ტექტონური, მყინვარული (ყველაზე დიდი რაოდენობით), მდინარეული, სანაპირო, კარსტული, სუფოზიური, შეგუბებული, მეწყერული და ანთროპოგენური ტბები. საქართველოში ჭარბობს მტკნარი ტბები, რომელთა ნაწილი მეტად მცირე მარილს შეიცავს. ფართობით საქართველოში ყველაზე დიდია ფარავანის ტბა, მოცულობით – ტაბაწყურის, სიღრმით – რიწის. იგი უღრმესია სამხრეთ კავკასიის ტბებს შორის.

წყალსაცავები

საქართველოს ტერიტორიაზე 44 წყალსაცავია, რომელთა ჯამური ფართობი 163 კმ²-ია, ხოლო წყლის მოცულობა – 3 315 მილიონი მ³.

მყინვარები საქართველოში მხოლოდ კავკასიონზეა. მათი რიცხვი 734-ს უდრის, ფართობი კი 511 კმ²-ია, ანუ ქვეყნის ტერიტორიის 0.7%.

ჭაობებს საქართველოში განსაკუთრებით დიდი ფართობი – 627 კმ² უჭირავთ და მდებარეობენ კოლხეთის დაბლობზე. დასავლეთიდან საქართველოს აკრავს შავი ზღვა. სანაპირო ხაზის სიგრძე საქართველოს ფარგლებში 330 კმ-ია. შავ ზღვას საქართველოს ფარგლებში ერთვის მდინარეები: რიონი, ბზიფი, კოდორი, ენგური და ჭოროხი. საქართველოს ტერიტორიიდან ზღვაში ჩაედინება 50 კმ³-მდე წყალი (მთელი კონტინენტური ჩამონადენის 16%).

საქართველოს შავი ზღვის სანაპიროზე ზამთარი **რბილი და თბილია**. იანვრის საშუალო ტემპერატურა არის +4-7°C. ნალექები უხვადაა წლის ყველა დროს. განსაკუთრებით წვიმიანია კოლხეთის სამხრეთი ნაწილი, სადაც წელიწადში 2 500 მმ-ზე მეტი ნალექი მოდის.

წყლის ზედაპირული ფენის **მარილიანობის** საშუალო სიდიდე ღია ზღვაში ირყევა 17.8‰-დან (გაზაფხულზე) 18.3‰-მდე (ზამთრობით). ზედაპირიდან 200 მ-ის სიღრმემდე მარილიანობა იზრდება 21.3‰-მდე. საქართველოს მდინარეები მნიშვნელოვნად ამტკნარებენ წყლის ზედაპირულ ფენას ნაპირთან, განსაკუთრებით გაზაფხულზე და ზაფხულის პირველ ნახევარში. მაგრამ გამტკნარება, ჩვეულებრივ, არ ვრცელდება ნაპირიდან 2-4 მილს იქით, მხოლოდ მდინარეებში დიდი წყალმოვარდნების დროს მოიცავს შედარებით დიდ სივრცეს, მარილიანობა კი ხანმოკლე დროის განმავლობაში მცირდება, ისიც 12-8‰-მდე.

საქართველოს სანაპიროსთან **იქთიოფაუნა** შედგება თითქმის მხოლოდ ზღვის თევზებისაგან, რომლებიც აქ მუდმივად ბინადრობენ და გამოსაზამთრებლადაც მოდიან.

ნიადაგი

ბუნებრივი პირობების მრავალფეროვნების გამო საქართველოში თითქმის ყველა ტიპის ნიადაგს ვხვდებით. გამოიყოფა 3 ნიადაგური ოლქი: დასავლეთის, აღმოსავლეთისა და სამხრეთის. თითოეულ მათგანში ნიადაგწარმომქმნელი პირობებისა და პროცესების მიხედვით გამოიყოფა ზონები და ქვეზონები, ხოლო ამ უკანასკნელთა ფარგლებში – რაიონები და ქვერაიონები. საქართველოში 48 ნიადაგური რაიონი და 169 ქვერაიონია.

მრავალფეროვან სპექტრშია წარმოდგენილი ნიადაგ-მცენარეული საფარი: პოლიდომინანტური კოლხური ტყე წითელმიწებსა და ყვითელმიწებზე; მურყნარი კოლხეთის ტორფიან ჭაობებში; ფართოფოთლოვანი და წიწვოვანი ტყეები ტყის ყომრალ და ნეშომპალა-კარბონატულ ნიადაგებზე კავკასიონისა და მესხეთ-თრიალეთის ქედის კალთებზე; მაღალმთის მდელოები ამავე ქედებზე; მარადი თოვლი და მყინვარები კავკასიონის მთავარ წყალგამყოფ ქედზე; ტყესტეპისა და სტეპის ლანდშაფტები აღმოსავლეთ საქართველოში და მთის სტეპები შავმიწებით სამხრეთ საქართველოს მთიანეთში.

მცენარეული საფარი

საქართველოს მცენარეული საფარი მეტად მდიდარი და მრავალფეროვანია, რაც აიხსნება საქართველოს ტერიტორიის ფიზიკურ-გეოგრაფიული, მათ შორის კლიმატური პირობების მრავალგვარობით და სხვადასხვა გენეზისის ფიტოლანდშაფტების შესაყარზე მისი მდებარეობით. აქ შედარებით მცირე ტერიტორიაზე განვითარებულია მრავალფეროვანი მცენარეული ფორმაციები – აღმოსავლეთ საქართველოს მშრალი რაიონების მთისწინეთის ნახევრად უდაბნოებიდან და კოლხეთის ამავე სარტყელის ტენიანი, თითქმის სუბტროპიკული კლიმატის დაბურული ტყეებიდან დაწყებული, მაღალი მთების მკაცრი კლიმატის თავისებური მცენარეულობით დამთავრებული. რელიეფის დანაწევრებამ და ქედების რთულმა კონფიგურაციამ საქართველოში განაპირობა ეკოსისტემების გეოგრაფიული და ეკოლოგიური იზოლაცია. ამით აიხსნება ადგილობრივი ენდემიზმის მაღალი დონე (კავკასიონის, კოლხეთის, იბერიის, წინა აზიის ენდემები და სხვა).

საქართველოში იზრდება 5 000-მდე სახეობის ველური და გავლურებული ფარულ და შიშველთესლიანი, 8 300-მდე სპოროვანი მცენარე (დაახლოებით 75 სახეობის გვიმრანაირი, 600 სახეობის ხავსი, 600 სახეობის მღერი, 5 000 სახეობის სოკო, 2 000-მდე სახეობის წყალმცენარე).

საქართველოს ფლორაში შემონახულია სახეობები, რომლებიც ასიათასობით და მილიონობით წლის წინ გადაშენდნენ დასავლეთ ევრაზიის დანარჩენ ტერიტორიაზე. კერძოდ, კოლხეთში ჩვენს დრომდე მოადწიეს ისეთმა სახეობებმა, როგორცაა მედევედვის არყი, პონტოური მუხა, იმერული ხე-ჭრელი, კოლხური სურო, ლაფანი, მოცვი, წყავი, შქერი და ბევრი სხვა, რომლებთან სისტემატიკურად და ეკოლოგიურად ახლომდგომი მცენარეები ამჟამად იზრდებიან უმთავრესად აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში, აპალაჩის მთებსა და ატლანტიკაში, აზორის კუნძულებზე. მაგალითად გამოდგება ეპიგეას გვარი. ამჟამად ამ გვარის მხოლოდ 3 სახეობაა ცნობილი, რომელთაგან ერთი იზრდება იაპონიაში, მეორე - ჩრდილოეთ ამერიკაში, მესამე – აჭარასა და ლაზეთში.

აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს კლიმატის არსებითმა განსხვავებამ განაპირობა მათი მცენარეული საფარის სხვადასხვაგვარობა, რაც ვერტიკალური სარტყელურობის სტრუქტურაშიც ვლინდება. დასავლეთ საქართველოში საერთოდ არ არის სემიარიდული და არიდული მცენარეულობის უტყეო სარტყელი; ტყეებით დაფარულია ვაკეები და მთისწინეთის ფერდობები ზღვის ნაპირიდანვე. აღმოსავლეთ საქართველოსთან შედარებით აქ ნაკლებადაა გამოხატული სუბნივალური მცენარეულობის ლანდშაფტები, ამიტომ დასავლეთ საქართველოში მხოლოდ 4 ძირითადი სარტყელია: ტყის (ზღვის დონიდან 1 900 მ-მდე), სუბალპური (1 900-2 500 მ), ალპური (2 500-3 100 მ) და ნივალური (3 100 მ-ზე მეტი).

აღმოსავლეთ საქართველოში სარტყელურობა უფრო რთულია. აქ 6 ძირითადი სარტყელია: ნახევრად უდაბნოების, მშრალი ველებისა და არიდული მეჩხერი (ნათელი) ტყეების (150-600 მ), ტყის (600-1 900 მ), სუბალპური (1 900-2 500 მ), ალპური (2 500-3 000 მ), სუბნივალური (3 000-3 500 მ) და ნივალური (3 500 მ-ზე მეტი). სამხრეთ საქართველოს მთიანეთის ტყის და სუბალპურ სარტყელებში ალაგ-ალაგ განვითარებულია, სემიარიდული ეკოსისტემების უტყეო ფორმაციები, რომლებშიც ჭარბობს მთის ველების მცენარეულობა.

ცხოველთა სამყარო

საქართველოს ცხოველთა სამყარო მრავალფეროვანია. ძირითადად წარმოდგენილია პალეოარქტიკის ოლქის ხმელთაშუა ზღვის ქვეოლქის ელემენტებით, მაგრამ ჩრდილო ნაწილში მრავლად გვხვდება ევროპა-ციმბირის ქვეოლქის წარმომადგენლები, სამხრეთ-აღმოსავლეთ უბანში კი – ცენტრალური აზიის ქვეოლქის ფაუნის სახეობები ან მათი მონათესავე ფორმები.

საქართველოში ცნობილია ძუძუმწოვრების 100-მდე სახეობა, ფრინველების 330-ზე მეტი, ქვეწარმავლების 48, ამფიბიების 11 და თევზების 160-მდე სახეობა. გვხვდება უხერხემლო ცხოველების ათასობით სახეობა, რომელთა სრული შემადგენლობა ჯერ კიდევ არ არის დადგენილი. ცხოველები გავრცელებული არიან ზონალურად, თუმცა დიდი ეკოლოგიური ვალენტობის მქონე სახეობები ხშირად რამდენიმე ზონაშიც ბინადრობენ.

ლანდშაფტები

საქართველოს ტერიტორიაზე ჩამოყალიბებულია ნაირგვარი ბუნებრივ-ტერიტორიული კომპლექსები (ლანდშაფტები), დაწყებული ნახევარ-უდაბნოს (აღმოსავლეთ საქართველო) და კოლხური ნოტიო სუბტროპიკულიდან (დასავლეთ საქართველო), დამთავრებული მარადთოვლიანი-მყინვარებიანი (გლაციალურ-ნივალური) ლანდშაფტებით. აქ, როგორც ძირითადად მთაგორიან ქვეყანაში, კარგად არის გამოხატული ბუნებრივი კომპონენტების ცვლა სიმაღლის მიხედვით და შესაფერისად, ლანდშაფტების სიმაღლებრივი ზონალურობა, ლანდშაფტური ზონების სრული სპექტრით. ამასთან, მთიანეთშიორის დადაბლებაში განვითარებულია ნოტიო, ზომიერად ნოტიო და მშრალი სუბტროპიკების ვაკე-დაბლობებისა და წვრილმთიანეთისათვის დამახასიათებელი სხვადასხვა სახის ბუნებრივ-ტერიტორიული კომპლექსი. საქართველოს ტერიტორიაზე 100-ზე მეტი დასახელების (ტიპი, ქვეტიპი, სახე) ლანდშაფტია გავრცელებული.

აზრი **ბუნების დაცვის** აუცილებლობის შესახებ საქართველოში უძველეს წარსულში ჩაისახა. თანდათანობით იქმნებოდა სამართლებრივი ნორმებიც. ძველ ქართულ წყაროებში საინტერესო ცნობებია შემონახული ბუნების ცალკეული ობიექტების სამართლებრივი დაცვის შესახებ. თამარ მეფის 1189 წლის სიგელში მოხსენიებულია “ტყის მცველნი”, ხოლო ერთ-ერთ უფრო ადრინდელ სიგელში (1078 წ.) დასახელებულნი არიან “ტყის მცველთუხუცესნი”. “ტყის მცველნი” მოხსენიებულნი არიან, აგრეთვე, ხელმწიფის კარის გარიგებაში (XIV ს.). “დასტურლამალში” (XVIII ს.) გვხვდება წყლისა და საძოვრების გამოყენების მარეგულირებელი ნორმები. ვახტანგ მეფის კანონთა წიგნშიც გათვალისწინებულია წყლის, ტყისა და საძოვრების დაცვა. იოანე ბაგრატიონის სჯულდებაში (ქართლ-კახეთის სამეფოს სახელმწიფოებრივი რეფორმების პროექტი, XVIII ს.) ვკითხულობთ: “აგრეთვე იყოს სანადიროთა ტყეთა და მინდორთა უფროსი კაცი, სამეფო სანადიროები ამას ებაროს, უამისოდ ვერვინ ინადირებდეს იქი”. ამასთან, ფრინველთა და პირუტყვთა გამრავლების დროს აკრძალული იყო ნადირობა.

ტექსტში გამოყენებული ტერმინოლოგიის განმარტება

ანთროპოგენური	ადამიანთა მოქმედების, მოღვაწეობის შედეგად შექმნილი. მაგ. ლანდშაფტი, მცენარეულობა, ნიადაგები.
არიდული	მცენარეულობა, გავრცელებული მშრალი ჰავის პირობებში (უდაბნოში, ველზე), სადაც აორთქლებული ტენის რაოდენობა მოსულ ნალექებს აღემატება.
ატმოსფერო	დედამიწის ან რომელიმე სხვა ციური სხეულის აირისებრი გარსი.
ბონიტეტი	მოსაჭრელი ტყის ხარისხიანობის მაჩვენებელი, რაც დამოკიდებულია ჰავაზე, ნიადაგზე, მოვლაზე.
გენეზისი	წარმოშობა, წარმოქმნა.
ღებტი	სითხის ან გაზის რაოდენობა, რასაც იძლევა წყარო დროის ერთეულში.
ეკოლოგია	საზოგადოებრივი მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ადამიანებისა და ბუნების ურთიერთქმედებას და აღნიშნული პროცესის ტექნიკურ-ეკონომიკურ ასპექტებს.
ენდემი	მცენარე ან ცხოველი, რომელიც გავრცელებულია მხოლოდ გარკვეულ გეოგრაფიულ არეში.
ეპიფიტი	მცენარე, რომელიც ცხოვრობს სხვა მცენარეზე, მაგრამ (პარაზიტებისაგან განსხვავებით) ამ მცენარით არ საზრდობს.
იქთიოფაუნა	რომელიმე წყალსატევში არსებული თევზებისა და წყლის სხვა ბინადრების ერთობლიობა.
კარსტი	რელიეფის თავისებური ფორმები იმ ადგილებში, სადაც ნიადაგი შედგება მსხვილმარცვლოვანი ხსნადი ქანებისაგან; დამახასიათებელია ძაბრისებური ჩაღრმავებანი, გამოქვაბულები და სხვა.
კლიმატი	ამა თუ იმ ადგილის მეტეოროლოგიურ პირობათა ერთობლიობა: ამინდის რეჟიმი, ჰავა.
ლანდშაფტი	რაიმე ადგილის საერთო ხედი, დედამიწის ზედაპირის ნაწილი, რომლისთვისაც დამახასიათებელია რელიეფის, ჰავის, ნიადაგის, მცენარეულობის, ცხოველებისა და სხვათა გარკვეული შეხამება.
მეტეორიტი	კოსმოსური წარმოშობის რკინის ან ქვის სხეული, რომელიც დედამიწაზე ჩამოვარდა.

მინერალი	ბუნებრივი ქიმიური ნაერთი ან ელემენტი, რომელიც შედის დედამიწის ქერქის შემადგენლობაში.
მილი	სიგრძის საზომი არამეტრული ერთეული, რომელსაც ახლა უპირატესად საზღვაო საქმეში იყენებენ: საერთაშორისო საზღვაო მილი უდრის 1.85 კმ-ს.
ნივალური	დიდ სიცივეებთან დაკავშირებული. მაგ. ნივალური სარტყელი – მთების ყველაზე მაღალი ბუნებრივი სარტყელი, რომელიც ჩვეულებრივ მოთავსებულია თოვლის საზღვარს ზევით (სხვანაირად: მუდმივი თოვლის სარტყელი).
ოროგრაფია	ფიზიკური გეოგრაფიის ნაწილი, რომელიც დედამიწის ზედაპირის რელიეფს სწავლობს.
პრომილე, ⁰/100	რაიმე რიცხვის მეათასედი ნაწილი (პროცენტის მეათედი).
რადიაცია	რაიმე სხეულის მიერ ელექტრომაგნიტური ენერგიის გამოსხივება.
რელიეფი	დედამიწის ზედაპირის სხვადასხვა უსწორ-მასწორობის (მთების, დაბლობების, ღრმულების) ერთობლიობა.
სტეპი	უტყეო, სწორი, ბალახით დაფარული სივრცე მშრალი ჰავის ზონაში.
ტექტონიკური	1. რაც დაკავშირებულია დედამიწის ქერქის მოძრაობასა და დეფორმაციასთან. მაგ. ტექტონიკური მთები. 2. რაც დაკავშირებულია დედამიწის ქერქის აგებულებასა და განვითარებასთან.
ფაუნა	რაიმე ადგილის ან გეოლოგიური პერიოდის ცხოველთა ყველა სახეობის ერთობლიობა: ცხოველთა სამყარო.
ფიტოცენოზი	ისეთი მცენარეების ერთობლიობა, რომლებიც ერთად იზრდებიან და მჭიდრო დამოკიდებულება აქვთ როგორც ერთმანეთთან, ისე გარემო პირობებთან. მცენარეული თანასაზოგადოება.
ფლორა	რაიმე ადგილის ან გეოლოგიური პერიოდის მცენარეთა ყველა სახეობის ერთობლიობა; მცენარეთა სამყარო.
ფოტოსინთეზი	მწვანე მცენარეების ნახშირბადით კვების პროცესი სინათლის იმ ენერგიის საშუალებით, რომელსაც ნთქავს პიგმენტი ქლოროფილი.
ჰიდროსფერო	წყლის გარსი, რომელიც აკრავს დედამიწას (ოკეანეები, ზღვები, ტბები, მდინარეები).

1. შიშის რესურსები

ბუნებრივი გარემოს კომპონენტს – მიწის რესურსებს – ადამიანის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. მიწაზე ზემოქმედებისას ადამიანი იყენებს მის ქიმიურ, ფიზიკურ და ბიოლოგიურ თვისებებს. ამდენად, მიწათმოქმედებაში შრომის საბოლოო შედეგი – მოსავალი დამოკიდებულია ნიადაგის ნოყიერი ფენის სისქეზე, მის მექანიკურ შემადგენლობაზე, ქიმიური ნივთიერებების არსებობაზე, ე.ი. ნიადაგის ნაყოფიერებაზე. მიწა ასევე წარმოადგენს ტერიტორიულ-სივრცობრივ ბაზას მრეწველობაში (მოპოვებითი მრეწველობის გარდა), მშენებლობაში, ინფრასტრუქტურის დარგებში.

მიწა ერთ-ერთი მთავარი ეროვნული სიმდიდრეა, რომელსაც განსაკუთრებული გაფრთხილება და დაცვა ესაჭიროება, მასზე (ნიადაგზე) მოდის საქართველოს ბუნებრივი სიმდიდრის თითქმის ნახევარი.

საქართველო მთიანი ქვეყანაა, ბარის ზონა ქვეყნის ტერიტორიის მხოლოდ 46%-ს მოიცავს. აქ მიწის რესურსები ხასიათდება სასოფლო-სამეურნეო ათვისების მაღალი დონით, სავარგულების მაღალი ბუნებრივი ნაყოფიერებით.

საქართველოში მიწის რესურსების ტერიტორიული განაწილება, სხვა ბუნებრივი კომპონენტების მსგავსად, ვერტიკალური ზონალობის კანონს ექვემდებარება:

I ზონა (ზღვის დონიდან 250 მ-მდე) – უპირატესად გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოს სუბტროპიკული კულტურები.

II ზონა (250-500მ) – მებაღეობა-მეზოსტნეობის, მევენახეობის, ინტენსიური მემინდვრობის (ძირითადად სიმინდი) გავრცელების არეალი.

III ზონა (500-1 000მ) – ჭარბობს თავთავიანი კულტურები, ბუნებრივი საკვები სავარგულები, მეცხოველეობა.

IV ზონა (1 000-1 500მ) – სათიბ-სადოვრები; მემინდვრობა სუსტადაა განვითარებული.

V ზონა (1 500-2 000მ) – ძირითადად სათიბ-სადოვრები.

VI ზონა (2 000 მ-ის ზემოთ) – მიწათმოქმედება არ არსებობს.

გამოყენების თვალსაზრისით საქართველოს ტერიტორია შეიძლება დაიყოს სამ ნაწილად:

1. სამიწათმოქმედო ტერიტორია – 15.8%;
2. ბუნებრივ-სამეურნეო ფართობი (ტყე, ბუჩქნარი, სათიბ-სადოვრები) – 70.6%;
3. სოფლის მეურნეობაში გამოუყენებელი მიწა – 13.6%.

მიწის სავარგულები გამუდმებულ ცვლილებას განიცდის. სავარგულების სტრუქტურას და მათი ხარისხის ტრანსფორმაციას განაპირობებს ახალი მიწების ათვისება, აქტიური მელიორაციული ღონისძიებები და სხვა. ამასთან, ეროზიული პროცესები, მიწის დამლაშება ან დაჭაობება, დატბორვა და სხვა არახელსაყრელი პირობები იწვევენ სავარგულების ფართობის შემცირებასა და მიწის ფონდის ხარისხობრივი შემადგენლობის გაუარესებას. ამრიგად, მიწის რესურსები განიცდის განუწყვეტელ რაოდენობრივ და თვისებრივ ცვლილებებს.

**1.1. მიწის ფონდის განაწილება მიწათმოსარგებლეთა და სასოფლო-სამეურნეო
 სავარგულების მიხედვით**
 (2004 წლის 1 აპრილის მდგომარეობით)

ათასი ჰექტარი

	მათ შორის							
	საერთო ფართობი	სასოფლო-სამეურნეო სავარგული	მათ შორის					არასასოფლო-სამეურნეო მიწის ფართობი
			სახნავი	მრავალწლოვანი ნარგავები	სათიბი	საძოვარი	საცხოვრებელი და სამეურნეო შენობა-ნაგებობები და ეზოები	
ფართობი, სულ*	7 628.4	3 025.8	801.8	263.8	143.8	1 796.6	19.8	4 602.6
მათ შორის:								
კერძო საკუთრებაში	948.9	767.3	438.5	180.5	44.0	84.5	19.8	181.6
სახელმწიფო საკუთრების მიწა	6 679.5	2 258.5	363.3	83.3	99.8	1 712.1	-	4 421.0
მათ შორის:								
სასოფლო-სამეურნეო პროფილის ორგანიზაციების	2 822.3	2 172.1	358.8	76.1	92.7	1 644.5	-	650.2
არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების	3 857.2	86.4	4.5	7.2	7.1	67.6	-	3 770.8
მათ შორის:								
დასახლებული პუნქტების	88.4	1.6	0.4	0.7	-	0.5	-	86.8
დაცული ტერიტორიების	300.7	15.6	0.1	0.1	1.1	14.3	-	285.1
ტყის ფონდის	2 456.2	55.9	2.8	6.1	5.1	41.9	-	2 400.3
მრეწველობის, ტრანსპორტის, კავშირგაბმულობის, რადიომაუწყებლობის, ტელევიზიის, ენერგეტიკის, თავდაცვის და სხვა დანიშნულების	171.9	12.8	1.2	0.3	0.9	10.4	-	159.1
რელიგიური ორგანიზაციების	4.9	-	-	-	-	-	-	4.9
წყლის ფონდის (ტერიტორიული წყლების ჩათვლით)	835.1	0.5	-	-	-	0.5	-	834.6

წყარო: საქართველოს მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტი.

* ტერიტორიული წყლების ჩათვლით.

1.2. სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ნათესი ფართობები

ათასი ჰექტარი

	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
ნათესი ფართობი, სულ	701.9	453.1	610.8	539.6	256.7	259.6	310.7	316.6	308.4
მარცვლოვანი და მარცვლოვან-პარკოსანი კულტურები	269.8	259.9	386.4	354.9	191.4	186.9	236.3	246.1	234.0
კარტოფილი, ბოსტნეული და ბალჩეული	70.0	54.3	93.1	94.4	48.3	52.6	48.6	46.9	48.7
სხვა კულტურები	362.1	138.9	131.3	90.3	17.0	20.1	25.8	23.6	25.7

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

1.3. მეურნეობების სარგებლობაში არსებული სასოფლო-სამეურნეო მიწა მიწათსარგებლობის ფორმების მიხედვით

(ყველა კატეგორიის მეურნეობა, 2014 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით)

ჰექტარი

	სასოფლო-სამეურნეო მიწა, სულ	მათ შორის:			
		სახნავი	მრავალწლოვანი ნარგავები	სათბურები	ბუნებრივი სათიბები და საძოვრები
საქართველო, სულ	787 714	377 445	109 567	699	300 004
ქ. თბილისი	2 817	2 159	258	15	385
აჭარა	19 731	6 054	9 011	12	4 653
გურია	26 909	13 474	12 366	7	1 060
იმერეთი	65 737	51 033	8 831	462	5 410
კახეთი	315 499	133 099	33 117	53	149 230
მცხეთა-მთიანეთი	20 829	12 253	1 238	25	7 313
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო	5 757	2 700	901	0.0	2 156
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	66 662	36 608	27 003	24	3 027
სამცხე-ჯავახეთი	76 057	28 626	687	2	46 742
ქვემო ქართლი	122 316	50 087	2 098	88	70 043
შიდა ქართლი	65 400	41 351	14 056	11	9 983

1.4. მეურნეობების სარგებლობაში არსებული არასასოფლო-სამეურნეო მიწა და მისი სტრუქტურა

(ყველა კატეგორიის მეურნეობა, 2014 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით)

	არასასოფლო-სამეურნეო მიწა, სულ	შენობა-ნაგებობები და ეზოები	მათ შორის:		სხვა არასასოფლო-სამეურნეო მიწა
			ტყეები	წყალსატევები აკვაკულტურისთვის	
საქართველო - სულ	54 575	42 945	9 023	1 492	1 115
ქ. თბილისი	1 341	1 326	1	0.0	13
აჭარა	2 212	1 497	468	7	240
გურია	3 844	2 893	637	166	149
იმერეთი	11 454	9 861	1 306	102	186
კახეთი	13 296	6 755	5 352	1 035	154
მცხეთა-მთიანეთი	1 412	1 302	8	1	100
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	964	901	27	19	17
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	10 130	8 694	1 213	48	175
სამცხე-ჯავახეთი	2 076	2 042	2	25	7
ქვემო ქართლი	4 249	4 161	6	41	42
შიდა ქართლი	3 597	3 512	3	49	33

წყარო: 2014 წლის სასოფლო-სამეურნეო აღწერა

2. ტყის რესურსები და მისი დაცვა

ტყე ბიოსფეროს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია. მსოფლიოში ტყის ფართობი 4.1 მილიარდ ჰა-ს შეადგენს, ანუ ხმელეთის დაახლოებით ნახევარს. მერქნის მსოფლიო მარაგი 360 მილიარდ მ³-ს აღწევს, ხოლო წლიური მატება 3 200 მილიონ მ³-ს. მსოფლიოს ტყეებში იზრდება მერქნიანი და ბუჩქოვანი მცენარეების 30 000-მდე სახეობა, ცხოვრობს ათასობით სახეობის ცხოველი და ფრინველი. თანამედროვე გაგებით, ტყე არის გეოგრაფიული ლანდშაფტის შემადგენელი ნაწილი, იმ ხეების, ბუჩქებისა და ბალახების, ცხოველების, ფრინველებისა და მიკროორგანიზმების ერთობლიობა, რომლებიც თავიანთი განვითარების პროცესში ურთიერთდაკავშირებულნი არიან ბიოლოგიურად და ზეგავლენას ახდენენ როგორც ერთმანეთზე, ისე გარემოზე.

ტყეში მერქნიანი ჯიშების რაოდენობრივი დაგროვება ახალ ხარისხობრივ თვისებებს ქმნის, რაც ბუნების ცალკეული ობიექტების ურთიერთქმედებაში გამოიხატება. ეს ეკოლოგიური კომპლექსი არსებით და მრავალმხრივ გავლენას ახდენს გარემოზე. ტყის ამ თვისებებით ხდება მისი გამიჯვნა პარკის, სკვერისა და ბალისაგან, სადაც ხეების ერთობლიობა არ ქმნის ტყის გარემოსათვის დამახასიათებელ ფუნქციონალურ ურთიერთკავშირებს. მეორე მხრივ, ტყეს შეიძლება მივაკუთვნოთ ნებისმიერი მერქნიანი თანასაზოგადოება, რომელსაც აქვს აღნიშნული თვისებები, მიუხედავად წარმოშობისა, ხეების ჯიშობრივი შემადგენლობისა და ადგილმდებარეობისა.

ტყის სახეობრივი შემადგენლობის, ძირითადი მცენარეების ბიოლოგიური თავისებურებების, მათი ხნოვანებისა და გარკვეული ფიზიკურ-გეოგრაფიული პირობების მიხედვით, ტყეში მცენარეების რამდენიმე იარუსი ვითარდება. ზომიერი სარტყლის რთული შემადგენლობის ტყეებში განასხვავებენ შემდეგ იარუსებს: **პირველ იარუსს**, რომელიც შედგება პირველი სიდიდის ტყის შემქმნელი ხეებისაგან (ფიჭვი, ნაძვი, სოჭი, წიფელი, მუხა და სხვა), **მეორე იარუსს**, რომელიც შექმნილია მეორე სიდიდის ხეებისაგან (ცაცხვი, ნეკერჩხალი, რცხილა, თელა და სხვა), **მესამე იარუსს** ანუ ქვეტყეს, რომელსაც ქმნიან ბუჩქები (თხილი, შინდი, ჭანჭყატი, კუნელი და სხვა); **მეოთხე და მეხუთე** იარუსი კი შედგება ბალახოვანი და ხავსის საფარისაგან. ტყის სხვადასხვა იარუსზე ხანდახან გვხვდება ხვიარა და მცოცავი მცენარეები, ხოლო ტოტებსა და ჯირკვებზე სახლდებიან ხავსები, მღიერები, სოკოები და წყალმცენარეები – ე.წ. ეპიფიტები.

შედარებით მოზრდილ ტერიტორიაზე ტყეები არაერთგვაროვანია. ტყეები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან სახეობათა შემადგენლობით (წმინდა – ერთი სახეობისაგან ან შერეული – რამდენიმე სახეობისაგან შემდგარი), ფორმით (მარტივი – ერთიარუსიანი და რთული – მრავალიარუსიანი), ხნოვანებით (ერთხნოვანი და ნაირხნოვანი), წარმოშობით (თესლით და ვეგეტატიური), სიხშირით, ბონიტეტით, ანუ პროდუქტიულობით და სხვა.

ტყის მცენარეულობა როგორც სახეობრივი შემადგენლობით, ისე ეკოლოგიური თავისებურებებით მკვეთრად იცვლება გეოგრაფიულ განედებთან დაკავშირებით, ე.ი. ჰორიზონტალური ზონების მიხედვით.

საქართველო მთაგორიანი ქვეყანაა, ამიტომ აქ ტყეები თითქმის მთლიანად (97.7%) მთის ფერდობებზეა. დასავლეთ საქართველოში ტყეები იწყება ზღვის დონიდან და ფარავს დაბლობებსა და მთისწინა კალთებს ზღვის დონიდან 500 მ სიმაღლემდე. დაბლობ ჭაობიან ადგილებში გვხვდება

მურყნარი, სადაც შერეულია ხვალო, ოფი, ტირიფი, ლაფანი, ზოგან იმერული მუხა და რცხილა. შემადლებული ადგილები და მთისწინები დაფარულია კოლხური ტიპის ტყეებით. მათ ძირითადად ქმნის რცხილა, პარტვისისა და იმერული მუხა, იფანი, ძელქვა და წიფელი. ქვეტყეში ხარობს წყავი, შქერი, თაგვისარა, მოცვი და სხვა. უხვადაა ხვიარა მცენარეები: ეკალიცი, კოლხური სურო, კრიკინა, ვაზი, ღვედკეცი და სხვა.

აღმოსავლეთ საქართველოს მშრალი რაიონების დაბლობებსა და მთისწინა კალთებზე (შირაქი, ელდარი, მცხეთის მიდამოები და სხვა), ზღვის დონიდან 400-დან 600 მ-მდე გავრცელებულია არიდული ანუ ნათელი ტყეები, რომლებშიც ჭარბობს კევის ხე, ღვიები, ზოგან აკაკი, ბერყენა, ქართული ნეკერჩხალი; ბუჩქებიდან – თრიმლი, თუთუბო, ბროწეული, ძეძვი და სხვა. მთის ქვედა სარტყელში (500-დან 900-1 000 მ-მდე) წაბლისა და მუხის ტყეებია, წაბლნარი გვხვდება როგორც დასავლეთ საქართველოს, ისე აღმოსავლეთ საქართველოს ტენიან რაიონებში (კახეთი). დასავლეთ საქართველოს კირიან ნიადაგებზე და აღმოსავლეთ საქართველოს მშრალ რაიონებში (ქართლი, გარე-კახეთი) წაბლნარის ნაცვლად მუხნარი, მუხნარ-რცხილნარი და რცხილნარია გავრცელებული. ქვეტყეში იზრდება ზღმარტლი, კუნელი, შინდი, თხილი, თრიმლი და სხვა. მთის შუა სარტყელში (900-1 000-დან 1 500-1 600 მ-მდე) ნაირხნოვანი მაღალი წარმადობის წიფლნარია როგორც წმინდა, ისე შერეული რცხილასთან, მინდვრის ნეკერჩხალთან, ბოყვთან, ცაცხვთან, ნაძვთან და სხვა.

საქართველოში წიფლის ტყის სარტყელი არ არის მხოლოდ მესხეთ-ჯავახეთში, აქ მის ადგილს იკავებს სოჭთან შერეული ნაძვნარი, ნაძვნარ-ფიჭვნარი და წმინდა ფიჭვნარი. მთის ზედა სარტყელი წარმოდგენილია მუქწიწვოვანი ტყეებით. დასავლეთ საქართველოში იგი იწყება 1 400 მ-დან და ხშირად ტყის გავრცელების ზედა საზღვარს აღწევს, აღმოსავლეთ საქართველოში კი 1 500 მ-დან 2 100 მ-მდე ვრცელდება. ამ ტყეების შემქმნელი მცენარეებია აღმოსავლური ნაძვი და კავკასიური სოჭი, რომლებიც ნაირხნოვან, მაღალპროდუქტიულ, წმინდა, უფრო ხშირად კი შერეულ კორომებს ჰქმნიან. მათ ხშირად ერევა წიფელი, თელა, ცაცხვი და სხვა. ამ სარტყელში გავრცელებულია აგრეთვე ფიჭვი (სამხრეთ ექსპოზიციის, დიდი დაქანების ფერდობებზე). ფიჭვნარის დიდი მასივები განლაგებულია მთა-თუშეთში, მესხეთსა და თრიალეთის ქედზე. იმ რაიონებში, სადაც ნაძვნარ-სოჭნარი არ არის (გარე და შიდა კახეთი), მის მაგივრად დაბალი წარმადობის წიფლნარია გავრცელებული. მთის ზედა ზოლი (ზღვის დონიდან 1 900-2 100-დან 2 400 მ-მდე) უკავია სუბალპურ ტყეებს – სუბალპურ ტანბრეცილებსა და სუბალპურ მეჩხერებს. ტანბრეცილები, რომლებიც ყველა რაიონშია გავრცელებული, უმთავრესად წარმოდგენილია არყნარით და წიფლნარით. სუბალპური მეჩხერი უფრო დამახასიათებელია აღმოსავლეთ საქართველოსათვის და შექმნილია მაღალმთის ნეკერჩხალით, მაღალმთის მუხითა და ჭნავით. მას პარკულ ტყესაც უწოდებენ.

ტყე დედამიწის ეკოლოგიურ სისტემათა მთლიანი კომპლექსისათვის გლობალური და სასიცოცხლო ფაქტორია. იგი ცოცხალი ნივთიერების ერთ-ერთი პლანეტური აკუმულატორია, რომელიც ბიოსფეროში მთელ რიგ ქიმიურ ელემენტებს და წყალს აკავებს, აქტიურად ურთიერთქმედებს ტროპოსფეროსთან და განსაზღვრავს ჟანგბადისა და ნახშირბადის ბალანსის დონეს. ბიოსფეროში ჟანგბადის 60%-ზე მეტს გამოყოფს ხმელეთის მცენარეულობა და მისი მთავარი კომპონენტი – ტყე. ერთი ჰექტარი შერეული ტყე წელიწადში ატმოსფეროდან

შთანთქავს 13-17 ტონა ნახშირორჟანგს და გამოყოფს 10-15 ტონა ჟანგბადს. ტყე ჩვენი პლანეტის ყველაზე უფრო პროდუქტიული ფორმაციაა და ბიოლოგიური წრებრუნვის ყველაზე მაღალი ინტენსივობით ხასიათდება. ტყეში დაგროვილი ბიომასა მნიშვნელოვნად აღემატება ბალახეულ და სხვა მცენარეულ თანასაზოგადოებათა ბიომასას. ერთი ჰექტარი ტყის ფიტომასის წლიური ნამატი საშუალოდ 10-30 ტონას შეადგენს, ბალახეული მცენარეულობისა – 9 ტონას, ტუნდრის მცენარეულობისა – 2 ტონას.

ტყეს აქვს მრავალმხრივი ფუნქციები: ტყე მზის ენერჯის მძლავრი აკუმულატორია. ის არსებით გავლენას ახდენს კლიმატის ფორმირებაზე, ბუნებაში წყლის წრებრუნვაზე, ატმოსფეროში აირგაცვლაზე და ამგვარად, ქმნის ადამიანისათვის საჭირო პირობებს. ამ წრებრუნვის საწყისს წარმოადგენს ფოტოსინთეზის პროცესი, რომლის დროსაც გამოიყოფა ჟანგბადი. თუ 30-50-იან წლებში პლანეტის ჟანგბადის ბალანსის შევსებაზე ტყეზე მოდიოდა მხოლოდ 30%, ახლა ტყე გამოყოფს ბიოლოგიურად აქტიური ჟანგბადის 60%-ს, დანარჩენს კი იძლევიან ზღვებისა და ოკეანეების პლანქტონი და მინდვრების და ბაღების კულტურული მცენარეულობა. ტყის ჟანგბადი ხარისხობრივად განსხვავდება ზღვებისა და ოკეანეების ჟანგბადისაგან იმით, რომ გაჯერებულია უარყოფითი იონებით. ეს მნიშვნელოვნად ადიდებს ტყის ბიოლოგიურ თვისებებს, რადგან დამტკიცებულია უარყოფითი იონიზაციის კეთილმყოფელი გავლენა ადამიანის ორგანიზმზე. ტყის ჟანგბადის იონიზაცია 2-3-ჯერ უფრო მეტია ზღვის და 5-10-ჯერ ქალაქის ატმოსფეროს ჟანგბადის იონიზაციაზე.

ტყე ასუფთავებს ჰაერს მტვრისაგან. ერთი ჰა ტყე წლის განმავლობაში 50-70 ტონა მტვერს ფილტრავს, ხოლო ამის შესაბამისად საქართველოს ტყეები მთლიანად – 135-190 მლნ. ტონამდე.

ტყე არეგულირებს თოვლდნობის ინტენსივობას, მნიშვნელოვნად ამცირებს ჰაერის მოძრაობის სისწრაფეს, იცავს სასარგებლო ფაუნას და მიკროორგანიზმებს. ტყის მრავალი მცენარე გამოყოფს ფოტონციდებს, რომლებიც თრგუნავენ დამავადებელ ორგანიზმებს და ამით აჯანსაღებენ გარემოს. ტყე მძლავრი სანიტარულ-ჰიგიენური ფაქტორია, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას.

მეტად მნიშვნელოვანია ტყის წყალდაცვითი ფუნქცია. ის ხელს უწყობს მდინარეებისა და წყლის სხვა რესურსების (ტბები, წყაროები და სხვა) ნორმალურ და თანაბარ მომარაგებას წყლით, აფერხებს წყალდიდობებს, უზრუნველყოფს წყლის ხარისხის ამაღლებას და იცავს მას გაჭუჭყიანებისაგან. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ტყის როლი ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლებისა და წყლის და ქარისმიერი ეროზიისაგან დაცვის საქმეში. სახნავების უმრავლესობა განლაგებულია არამყარი და არასაკმარისი დატენიანების ზონებში. დაცვითი ტყის გაშენება მიეკუთვნება აქტიურ ღონისძიებებს, რომლებიც მიმართულია გვალვის და ეროზიის მოვლენების წინააღმდეგ.

მეტად მნიშვნელოვანია ტყის წყალდაცვითი ფუნქცია. ის ხელს უწყობს მდინარეებისა და წყლის სხვა რესურსების (ტბები, წყაროები და სხვა) ნორმალურ და თანაბარ მომარაგებას წყლით, აფერხებს წყალდიდობებს, უზრუნველყოფს წყლის ხარისხის ამაღლებას და იცავს მას გაჭუჭყიანებისაგან. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ტყის როლი ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლებისა და წყლის და ქარისმიერი ეროზიისაგან დაცვის საქმეში. სახნავების უმრავლესობა განლაგებულია არამყარი და არასაკმარისი დატენიანების ზონებში. დაცვითი ტყის გაშენება მიეკუთვნება აქტიურ ღონისძიებებს, რომლებიც მიმართულია გვალვის და ეროზიის მოვლენების წინააღმდეგ.

ტყე იძლევა მრავალი სახის ძვირფას პროდუქტსა და ნედლეულს. ის არის მრავალფეროვანი ფაუნის ადგილსამყოფელი. დიდია ტყის რეკრეაციული და ტურისტული მნიშვნელობა. ტყე გავრცელებულია ყველა კონტინენტზე, გარდა ანტარქტიდისა. წარსულში დედამიწაზე ტყეები გავრცელებული იყო უფრო დიდ ფართობზე, რომელთა ნაწილი შემდგომში სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებმა, მზარდმა ქალაქებმა და სამრეწველო კომპლექსებმა დაიკავეს.

ტყე მრავალრიცხოვანი რესურსის (მერქანი, ქერქი, ტოტები, ფოთოლი, ნაყოფი, თესლი, სოკო და სხვა) უმდიდრესი წყაროა. მან ფართო გამოყენება პოვა მერქნის დამზადების, გადამუშავების, ქიმიური, კვების, ფარმაცევტულ, საფეიქრო მრეწველობასა და სხვა დარგებში. ტყე ერთ-ერთი ბიოლოგიური რესურსია, რომელსაც ახასიათებს ალდგენის უნარი. იგი ასრულებს პლანეტურ ბიოგეოქიმიურ ფუნქციას, მონაწილეობს მრავალფეროვანი ლანდშაფტის შექმნაში, აქვს ძალზე დიდი წყალშემნახავი, ნიადაგდაცვითი, კლიმატმარეგულირებელი და სანიტარულ-ჰიგიენური მნიშვნელობა. ამიტომ ტყის დაცვასა და მის რაციონალურად გამოყენებას უდიდესი ეკონომიკური და სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს.

საქართველოში ყოველ 10 წელიწადში ერთხელ ხდება ტყის ფონდის ერთდროული აღრიცხვა. პირველად 1959 წელს მოეწყო ბორჯომის, ახალციხისა და აბასთუმნის ტყეები. ბორჯომის ტყეების სტატისტიკური აღწერა სატყეო მეურნეობის წარმოების საფუძვლების დამუშავების პირველი ცდაა კავკასიის მთიანი ტყეებისათვის. საქართველოში ტყეების მოწყობის ერთ-ერთ ფორმას ტყე-პარკების ორგანიზება წარმოადგენს.

ტყის ნამატი არის ხის კამბიალური ფენა, რომელიც ყოველწლიურად ქმნის მერქნის რგოლს. ხის ან კორომის ზრდა-განვითარების ნებისმიერ მონაკვეთში ხე სიმაღლესა და სისქეში მატულობს. ამ ცვლილებას ნამატი ეწოდება. ტყის ნამატი 2 სახისაა: **საშუალო და მიმდინარე ტყის საშუალო ნამატი** განისაზღვრება ხის ან კორომის ამა თუ იმ სატაქსაციო ნიშნის (სიმაღლე, სისქე, მოცულობა, მარაგი და სხვა) საშუალო წლიური ცვალებადობის მაჩვენებლით. ე.ი. ამა თუ იმ სატაქსაციო ნიშნის აბსოლუტური სიდიდის ხნოვანებაზე გაყოფით. **მიმდინარე ნამატი** განისაზღვრება როგორც სხვაობა ამა თუ იმ სატაქსაციო ნიშნის დღევანდელ და რამდენიმე წლის (1 - 5 ან 10 წლის) წინანდელ სიდიდეებს შორის.

სატყეო მეურნეობის ძირითადი მიზანია ეროვნული მეურნეობისა და მოსახლეობის მრავალფეროვანი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება ტყის პროდუქტებზე ტყის რესურსების გამოუღეველად. ეს ამოცანა უნდა წყდებოდეს ტყით დაფარული ფართობების შეუმცირებლად, ტყის პროდუქტიულობის შენარჩუნებით, მისი ბუნებისდაცვითი, სანიტარულ-ჰიგიენური და სხვა სასარგებლო თვისებების დაცვით. სატყეო მეურნეობას, როგორც წარმოების დარგს, აქვს თავისებურება – ტყის ზრდის საგრძნობლად ხანგრძლივი პერიოდი. სატყეო მეურნეობის ერთ ბრუნვას ესაჭიროება იმდენი დრო, რამდენიც საკმარისია სოფლის მეურნეობის 80-150 ბრუნვისათვის. ცვლილებები სატყეო მეურნეობაში ძირითადად შეუმჩნეველია ერთი თაობისათვის.

ტყეს გააჩნია თვითაღდგენის უნარი – რაციონალურად ექსპლუატაციისას ინარჩუნებს და იუმჯობესებს თავის ბუნებრივ თვისებებს და უზრუნველყოფს თაობების სწორ ცვლას. მრავალმხრივი მნიშვნელობა, ტყის კულტურების ზრდის ხანგრძლივობა და ტყის რაციონალური ექსპლუატაცია განსაზღვრავენ ადამიანის და ტყის გარემოს ურთიერთობების თავისებურებას.

სატყეო მეურნეობის საქმიანობის ერთ-ერთი ძირითადი მაჩვენებელია **ტყის მოვლითი ჭრა**. საქართველოში სამრეწველო ჭრები დიდ ფართობებზეა ჩატარებული. აქ ტყის აღდგენა ბუნებრივი განახლების გზით მიმდინარეობს, მაგრამ პროცესში ჩაურევლობა გამართლებული არ არის, მით უმეტეს, რომ ჭრით გავლილ ფართობზე დატოვებულია ბევრი წვერხმელი და მრუდღეროიანი ხე. მოვლითმა ჭრამ ხელი უნდა შეუწყოს მაღალპროდუქტიული ტყეების შექმნას.

მოვლითი, სანიტარული, ლანდშაფტური და სხვა ჭრების ჩატარებას ხელს უშლის გზების ნაკლებობა. საქართველოში 100 ჰა ფართობზე 0.2-0.3 კმ ან უფრო ნაკლები ტყის საზიდი გზა მოდის. მთაში გზების მშენებლობა ძალიან ძვირი ჯდება, ამიტომ საჭიროა იმ უწყებების კოოპერირება, რომლებიც დაინტერესებული არიან მაღალმთიანეთის კომპლექსური ათვისებით.

ტყის ხანძარსაწინააღმდეგო დაცვას უდიდესი ეკოლოგიური მნიშვნელობა აქვს – ხანძრის შედეგად ნადგურდება ამონაყარი, აღმონაცენი, მოზარდი, იწვება მკვდარი და ცოცხალი საფარი. უარესდება ნიადაგის ფიზიკურ-ქიმიური, წყალშენახვითი და ნიადაგდაცვითი თვისებები, ძლიერდება წყლისმიერი და ქარისმიერი ეროზიის საშიშროება. წარსულში ხანძარი საქართველოს ტყეებში ხშირი მოვლენა იყო და დიდ ფართობზე ვრცელდებოდა. მაგალითად, ძლიერი ხანძარი აღინიშნა 1884 წელს „გუჯარეთის“ სახელწოდებით. მან მოიცვა 30 ათასი ჰა ტყე წალვერ – ბაკურიანიდან მდინარე ტანას ხეობამდე. ხანძარი მძვინვარებდა რამდენიმე თვე. მისი ლოკალიზაციისათვის მოხილიზებულ იქნა ქართლის მოსახლეობა და სამხედრო ნაწილები. ტყის ხანძრებთან ბრძოლაში მეტად მნიშვნელოვანია სატყეო-სამეურნეო ღონისძიებების გატარება, სახანძრო დაცვის ორგანიზება, მისი აღჭურვა სათანადო ტექნიკური საშუალებებით, მოსახლეობაში, საწარმოებსა და ორგანიზაციებში ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებების ჩატარება.

ცხრილებში გამოყენებული ტერმინოლოგიის განმარტება

ტყე

გეოგრაფიული ლანდშაფტის ნაწილი, რომელიც მოიცავს ქვეყნის კანონმდებლობით ტყისათვის მიკუთვნებული ხეების, მათი გავრცელების არეალში მიწის, აგრეთვე ბუჩქების, ბალახების, ცხოველებისა და სხვათა ერთობლიობას, რომლებიც თავიანთი განვითარების პროცესში ურთიერთდაკავშირებულნი არიან ბიოლოგიურად და გავლენას ახდენენ ერთმანეთსა და გარემოზე.

ტყით დაფარული ფართობი

ტყის ფონდის ნაწილი, რომელიც ფაქტობრივად დაფარულია ტყის წარმომქმნელი ჯიშებით.

ტყით დაუფარავი ფართობი

ტყის ფონდის ნაწილი, რომელიც დაკავებულია ნამწვებით, გაკაფული ადგილებით, ველებით, უშენი და გამეჩხერებული ადგილებით, დაღუპული ტყის ნარგავებით და ა. შ.

ტყის აღდგენა

ტყეების აღდგენითი სამუშაოების ჩატარება, გაკაფული, ნამწვებიანი, ველობების, უშენი ადგილებისა და ადრე ტყით დაფარული ფართობების გასუფთავება. ტყის აღდგენითი სამუშაოები მოიცავს ტყის დარგვა-დათესვას, აგრეთვე, ტყის ბუნებრივი განახლებისათვის ხელშეწყობას.

ტყის ბუნებრივი განახლებისათვის ხელშეწყობა

იმ ღონისძიებების ერთობლიობა, რომელიც ხელს უწყობს უფრო ძვირადღირებული მოზარდი და ნორჩი ხის ჯიშების წარმოქმნასა და შენახვას, (ნიადაგის ნაწილობრივი გაფხვიერება გაკაფვის შემდეგ და ტყის აღდგენის უზრუნველყოფა თესლის გაფრქვევის შედეგად, ტყის გაჩეხვის დროს სამეურნეო ძვირადღირებული მოზარდი ჯიშების შენარჩუნება და სხვა).

ტყის დათესვა

ტყის კულტურების ფართობებზე ხის თესლის დათესვის (მიუხედავად თესვის ხერხისა – ხელით, მექანიზებულად, აეროთესვით) სამუშაოები.

ტყის დარგვა

ტყის კულტურების ფართობებზე ნერგების დარგვის სამუშაოები.

ტყის ფონდი

ქვეყნის ტერიტორიის ტყით დაფარული ნაწილი, აგრეთვე ის ნაწილიც, რომელიც არ არის დაფარული ტყით, მაგრამ განკუთვნილია სატყეო მეურნეობის საჭიროებისათვის. ტყის ფონდი მოიცავს სახელმწიფო დანიშნულების და ისეთ ტყეებს, რომლებიც იმყოფებიან სხვადასხვა საზოგადოებრივ და სხვა მეურნეობებში. ტყის ფონდის აღრიცხვა ხდება როგორც დაკავებული ფართობის მაჩვენებლების, ასევე ხე-ტყის მოცულობის მიხედვითაც.

ტყის ჭრა

ტყის ნარგავების მოჭრა ხნოვანების (ახალგაზრდა, შუახნოვანი, მომწიფარი, მწიფე და მწიფეზე უხნესი) კატეგორიებისა და ჭრის სახეობების მიხედვით სამასალე და საშეშე დანიშნულებით.

ტყის უკანონო ჭრა

ტყის ნარგავების მოჭრა ნებართვის გარეშე.

**ეროვნული სატყეო
სააგენტოს
საოპერაციო
დანახარჯები**

მიზნობრივი ხასიათის დანახარჯები ეროვნული სატყეო სააგენტოს სამუშაოების ჩატარებაზე, როგორცაა ტყეთმომწიფობა, ტყის აღდგენა, ტყის დაცვის ზოლების შექმნა, ტყის ხანძრისაგან დაცვა, მავნებლებისა და დაავადებებისაგან დაცვა და სხვა. აგრეთვე, ბუნებრივი რესურსების სააგენტოს აპარატის შენახვაზე.

2.1. საქართველოს ტყის ფონდი, 2015

	ათასი ჰექტარი
	ტყის ფონდის ფართობი
საქართველო, სულ:	2 629.6
მათ შორის:	
ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული	2 005.8
აჭარის სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული	149.5
დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული	474.3
აფხაზეთის არ	...

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო.

სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო.

2.2. საქართველოს ტყის ფონდი რეგიონების მიხედვით, 2015

	ათასი ჰექტარი	ათასი ჰექტარი
	ტყის ფონდის ფართობი	აქედან ტყით დაფარული
ტყის ფონდი, სულ	2 155.4	2 015.4
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	149.5	139.1
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	272.8	256.4
გურია	86.1	82.7
იმერეთი	312.7	301.2
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	282.1	268.0
შიდა ქართლი	237.3	213.6
მცხეთა-მთიანეთი	250.6	238.0
კახეთი	288.4	268.2
ქვემო ქართლი	144.1	131.0
სამცხე-ჯავახეთი	131.8	117.2

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

შენიშვნა: ცხრილი არ მოიცავს დაცული ტერიტორიების ტყის ფონდს.

2.3. ტყით დაფარული ფართობი

წელი	ტყით დაფარული ფართობი	
	ფართობი, მილიონი ჰექტარი	პროცენტულად ქვეყნის საერთო ტერიტორიასთან
2000	2.77	39.7
2005	2.77	39.7
2010	2.77	39.7
2012	2.82	40.5
2013	2.66	38.2
2014	2.34	33.6
2015	2.36	33.9

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.
 სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.
 სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო.
 სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო.

2.4. ეროვნულ სატყეო სააგენტოში დასაქმებულთა რაოდენობა

	ათასი კაცი							
	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
დასაქმებულთა რაოდენობა	3.5	7.4	2.0	0.7	0.8	0.9	1.0	1.0

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.
 სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

2.5. ეროვნული სატყეო სააგენტოს საოპერაციო დანახარჯები

	ათასი ლარი							
	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
დანახარჯები	2 081	940	3 237	6 574	10 524	8 007	14 114	15 529

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.
 სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

2.6. ტყის ხანძარი

	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
ხანძრის შემთხვევათა რაოდენობა, ერთეული	1	34	16	6	11	35	69	62
ხანძრით მოცული ტყის ფართობი, ჰექტარი	7	85	26	370	199	88	705	169
ხანძრის შედეგად სატყეო მეურნეობისათვის მიყენებული ზარალი, ათასი ლარი	0.3	11.3	0.6

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

შენიშვნა: ცხრილი მოიცავს ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტყის ფონდს.

2.7. ტყის აღდგენა და გაშენება

წელი	ტყის აღდგენა და გაშენება, სულ	მათ შორის:	
		ტყის თესვა და დარგვა	ტყის ბუნებრივი განახლებისათვის ხელშეწყობა
1995	13 912	1 002	12 910
2000	1 158	258	900
2005	74	10	64
2012	4	4	-
2013	50	15	35
2014	180	80	100
2015	142	21	121

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო.

2.8. ტყის აღდგენა

	ჰექტარი							
	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
საქართველო, სულ	13 912	1 158	74	165	4	50	180	142
ქ. თბილისი	125	18	1	-	-	-	-	-
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	3 070	11	1	-	-	34	118	125
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	2 121	173	4	-	-	-	-	-
გურია	1 125	163	-	-	-	-	0.0	-
იმერეთი	1 180	81	-	-	-	-	0.0	-
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	2 533	247	-	-	-	-	-	-
შიდა ქართლი	854	133	64	-	4	-	-	0.0
მცხეთა-მთიანეთი	700	68	4	0.0	-	-	0.0	-
კახეთი	1 090	47	0.0	163	-	-	1	7
ქვემო ქართლი	400	75	-	-	-	-	-	0.0
სამცხე-ჯავახეთი	714	142	-	2	-	16	60	10

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო.

2.9. ტყის თესვა და დარგვა

	ჰექტარი							
	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
საქართველო, სულ	1 002	258	10	111	4	15	80	21
ქ. თბილისი	35	18	1	-	-	-	-	-
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	70	11	1	-	-	-	18	7
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	211	43	-	-	-	-	-	-
გურია	25	5	-	-	-	-	0.0	-
იმერეთი	130	59	-	-	-	-	0.0	-
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	33	17	-	-	-	-	-	-
შიდა ქართლი	44	23	4	-	4	-	-	0.0
მცხეთა-მთიანეთი	90	18	4	0.0	-	-	0.0	-
კახეთი	220	27	0.0	109	-	-	1	7
ქვემო ქართლი	110	25	-	-	-	-	-	0.0
სამცხე-ჯავახეთი	34	12	-	2	-	15	60	7

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო.

2.10. ტყის ბუნებრივი განახლებისათვის ხელშეწყობა

ჰექტარი

	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
საქართველო, სულ	12 910	900	64	54	-	35	100	121
ქ. თბილისი	90	-	-	-	-	-	-	-
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	3 000	-	-	-	-	34	100	118
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	1 910	130	4	-	-	-	-	-
გურია	1 100	158	-	-	-	-	-	-
იმერეთი	1 050	22	-	-	-	-	-	-
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	2 500	230	-	-	-	-	-	-
შიდა ქართლი	810	110	60	-	-	-	-	-
მცხეთა-მთიანეთი	610	50	-	-	-	-	-	-
კახეთი	870	20	-	54	-	-	-	-
ქვემო ქართლი	290	50	-	-	-	-	-	-
სამცხე-ჯავახეთი	680	130	-	-	-	1	-	3

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო.

2.11. ტყის ჭრით მიღებული ხე-ტყის მოცულობა

კუბური მეტრი

	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
საქართველო, სულ	289 712	442 140	810 615	876 749	518 792	702 137	670 241	691 861
ქ. თბილისი	19 192	4 741	6 278	-	-	-	-	-
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	24 464	44 648	73 007	77 868	71 313	75 894	77 981	75 510
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	22 175	55 923	110 376	91 524	44 229	57 709	49 124	29 019
გურია	4 952	24 463	56 384	16 193	26 836	10 150	12 425	12 269
იმერეთი	19 098	45 270	103 718	97 440	34 580	90 449	77 744	80 775
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	16 509	52 706	52 713	37 148	51 067	54 165	58 545	60 919
შიდა ქართლი	13 623	23 227	52 369	103 848	43 911	85 883	66 871	76 661
მცხეთა-მთიანეთი	20 341	36 029	68 938	86 944	45 517	52 772	63 897	74 956
კახეთი	44 890	61 893	119 479	181 706	91 025	136 938	124 109	140 086
ქვემო ქართლი	32 552	20 757	44 100	89 704	46 622	46 980	56 817	52 496
სამცხე-ჯავახეთი	71 916	72 483	123 253	94 374	63 692	91 197	82 728	89 170

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო.

შენიშვნა: ცხრილი არ მოიცავს დაცული ტერიტორიების ტყეებს.

2.12. ტყის უკანონო ჭრა

	კუბური მეტრი				
	2005	2012	2013	2014	2015
საქართველო, სულ	62 764	6 104	5 283	45 443	43 729
ქ. თბილისი	1 722	-	-	-	-
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	2 676	339	1 671	1 895	1 880
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	3 052	396	236	2 291	1 766
გურია	1 436	220	225	474	729
იმერეთი	8 673	571	1 182	9 105	3 087
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	1 672	649	268	802	1 993
შიდა ქართლი	3 665	550	188	1 596	1 581
მცხეთა-მთიანეთი	8 480	168	102	20 498	1 576
კახეთი	13 299	946	432	565	18 686
ქვემო ქართლი	1 747	1 608	229	6 636	1 783
სამცხე-ჯავახეთი	16 342	657	752	1 583	10 648

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.

სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო.

შენიშვნა: ცხრილი არ მოიცავს დაცული ტერიტორიების ტყეებს.

2.13. დაუმუშავებელი ხე-ტყის ექსპორტი

	ათასი აშშ დოლარი						
	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
ექსპორტი, სულ	3 065.3	49.5	-	15.3	-	0.0	6.1
აშშ	-	0.2	-	-	-	-	-
ჩინეთი	94.6	-	-	-	-	-	-
ესპანეთი	77.8	-	-	-	-	-	-
გაერთიანებული სამეფო	1.2	-	-	-	-	-	-
გერმანია	26.8	-	-	-	-	0.0	0.2
ირანი	-	5.6	-	-	-	-	-
ისრაელი	8.9	-	-	-	-	-	-
იტალია	87.5	-	-	8.1	-	-	-
ლატვია	1.6	-	-	-	-	-	-
რუსეთი	9.6	-	-	-	-	-	-
საბერძნეთი	60.3	-	-	-	-	-	-
სომხეთი	-	43.7	-	7.2	-	-	5.9
შვეიცარია	1.0	-	-	-	-	-	-
თურქეთი	2 694.3	-	-	-	-	-	-
უკრაინა	1.7	-	-	-	-	-	-

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

2.14. დაუმუშავებელი ხე-ტყის ექსპორტი (მოცულობა)

	კუბური მეტრი						
	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
ექსპორტი, სულ	39 033	559	-	75	-	0.0	33
აშშ	-	1	-	-	-	-	-
ჩინეთი	787	-	-	-	-	-	-
ესპანეთი	588	-	-	-	-	-	-
გაერთიანებული სამეფო	17	-	-	-	-	-	-
გერმანია	251	-	-	-	-	0.0	0.0
ირანი	-	71	-	-	-	-	-
ისრაელი	64	-	-	-	-	-	-
იტალია	755	-	-	15	-	-	-
ლატვია	24	-	-	-	-	-	-
რუსეთი	78	-	-	-	-	-	-
საბერძნეთი	721	-	-	-	-	-	-
სომხეთი	-	487	-	60	-	-	33
შვეიცარია	13	-	-	-	-	-	-
თურქეთი	35 693	-	-	-	-	-	-
უკრაინა	42	-	-	-	-	-	-

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

2.15. დაუმუშავებელი ხე-ტყის იმპორტი

	ათასი აშშ დოლარი						
	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
იმპორტი, სულ	7.7	632.3	2 222.8	5 364.1	2 207.3	5 788.5	4 058.4
ჩეხეთი	-	-	567.0	1 023.9	847.7	1 089.4	-
რუსეთი	7.7	43.9	-	-	-	-	12.8
უკრაინა	-	588.4	1 655.8	4 330.2	1 158.2	4 461.6	4 043.8
გერმანია	-	-	-	-	-	0.1	1.8
თურქეთი	-	-	-	10.0	201.4	237.4	-

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

2.16. დაუმუშავებელი ხე-ტყის იმპორტი (მოცულობა)

	კუბური მეტრი						
	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
სულ	212	8 430	18 803	33 771	10 784	35 505	27 052
ჩეხეთი	-	-	888	1 206	1 161	1 352	-
რუსეთი	212	429	-	-	-	-	32
უკრაინა	-	8 001	17 915	32 530	8 487	32 805	27 017
გერმანია	-	-	-	-	-	0.0	3
თურქეთი	-	-	-	35	1 136	1348	-

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

3. დაცული ტერიტორიები

„ნაკრძალი მიწის ისეთი ნაკვეთია, რომელიც გამოყოფილია საერთო სახმარი ფართობიდან და გამოცხადებულია ხელშეუხებელ ტერიტორიად. ნაკრძალში დასაცავია ყოველი ცოცხალი (მცენარე, მდელო, ცხოველი) და ღირსშესანიშნავი მკვდარი ბუნება (გამოქვაბული, კარსტული მღვიმე, სტალაქტიტები, წყარო, კლდე და სხვა). ნაკრძალში აკრძალულია ხის მოჭრა, ბალახის თიბვა, საქონლის ძოვება, ნაყოფის შეგროვება და კრეფა, სოკოს გროვება, ნადირობა” – ასე განმარტავდა ნიკო კეცხოველი ნაკრძალის რაობას და აქვე დასძინდა: „მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ადამიანი ნაკრძალის ცხოვრებაში არ ჩაერევა – ადამიანი ვალდებულია თვალყური ადევნოს ნაკრძალს და საჭიროების შემთხვევაში ჩაერიოს კიდევ მის ცხოვრებაში (მავნებელთა შესევა, მტაცებელი ცხოველების მეტისმეტი გამრავლება ან მეტისმეტი შემცირება. ცნობილია, რომ მსოფლიოს ზოგიერთ ნაკრძალში მგლის ამოწყვეტის შედეგად ირემთა არცე დაჩიავდა. საჭირო გახდა მგლის უკან დაბრუნება)“.

“ნაკრძალში არ უნდა ირგებოდეს ეგზოტიკური მცენარენი. აღდგენა უნდა ხდებოდეს ადგილობრივი სახეობებით. არავითარ შემთხვევაში ნაკრძალში არ უნდა შევიყვანოთ სხვა მხარის ცხოველი, რადგან იგი არღვევს არსებულ მყარ წონასწორობას. უეჭველად დიდი შეცდომა იყო, როდესაც ბორჯომის ხეობაში ალუტის ციყვი შეიყვანეს, რომელიც ისე მომრავლდა, რომ ადგილობრივი ციყვი განდევნა”- განაგრძობდა იგი.

დღეისათვის ბუნების დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების გამოყენების ჰარმონიზების ქმედითი და მოქნილი გზა მდგრადი განვითარების მეცნიერულ თეორიაშია ჩამოყალიბებული, რომელიც პირველ რიგში გულისხმობს განვითარების ისეთი პრინციპების დამკვიდრებას, რაც პრაქტიკაში შესაძლებელს გახდის:

- გარანტირებულ და თანმიმდევრულ ეკონომიკურ ზრდას და არა მოკლევადიან “ნახტომს”, რასაც გარდაუვლად მოსდევს ეკოლოგიური კრიზისი და სოციალურ-ეკონომიკური დეპრესია.

- ბუნებრივი რესურსების ისეთ გამოყენებას, როდესაც სასიცოცხლო გარემო არ კარგავს ფუნქციონირების ბუნებრივ უნარს და არ საჭიროებს ადამიანის მხრიდან მაკომპენსირებელ ქმედებას.

- უმეტესწილად განახლებადი ბუნებრივი რესურსების მოხმარებას (ისიც ბუნებრივ განახლებაზე დაბალი მოცულობით) და არაგანახლებადი რესურსების მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში უკიდურესი მომჭირნეობით გამოყენებას.

მდგრადი განვითარების უმთავრესი პრინციპია ბუნებრივი ფენომენების უნივერსალური ღირებულების აღიარება და აქედან გამომდინარე, ჯერ კიდევ შემორჩენილი ბუნებრივი ეკოსისტემების დაცვა შემდგომი მოდიფიკაციისაგან. ე.ი. ბუნებრივი ლანდშაფტის (გეოლოგიური და გეომორფოლოგიური აგებულება, ჰიდროგრაფიული ქსელი, მცენარეული საფარი, ცხოველთა სამყარო და სხვა) ბუნებრივი სახის შენარჩუნება, რომლის განხორციელება სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორიების საშუალებით ხდება და რომელთა ერთ-ერთ სახეობას სწორედ ნაკრძალები და ეროვნული პარკები წარმოადგენენ.

ცხრილებში გამოყენებული ტერმინოლოგიის განმარტება

აღკვეთილი

ეროვნული მნიშვნელობის მქონე ცოცხალი ორგანიზმის ველური სახეობების, სახეობათა ჯგუფების, ბიოცენოზებისა და არაორგანული წარმონაქმნების შენარჩუნებისათვის საჭირო ბუნებრივი პირობების დასაცავად შექმნილი დაცული ტერიტორია, რაც ადამიანის მხრიდან მოითხოვს სპეციალურ აღდგენით და მოვლით ღონისძიებებს. აღკვეთილში მკაცრი კონტროლის პირობებში დამზღვეულია ცალკეული განახლებადი რესურსის მოხმარება.

ბიოცენოზი

იმ მცენარეთა და ცხოველთა ერთობლიობა, რომლებიც არსებობენ მეტ-ნაკლებად ერთგვარ პირობებში (მაგ. ამა თუ იმ ტიპის მდელოს, სანაპირო ზოლის ცხოველები და მცენარეები).

ბუნების ძეგლი

ეროვნული მნიშვნელობის შედარებით მცირე უნიკალური ბუნებრივი ტერიტორიებისა და იშვიათი ბუნებრივი და ბუნებრივ-კულტურული წარმონაქმნების დასაცავად შექმნილი დაცული ტერიტორია.

დაცული ლანდშაფტი

ეროვნული მნიშვნელობის მქონე მაღალი ესთეტიკური ღირებულებით გამორჩეული, როგორც ბუნებრივი, ასევე ადამიანისა და ბუნებრივი გარემოს ჰარმონიული ურთიერთქმედების შედეგად ჩამოყალიბებული ბუნებრივ-კულტურული ლანდშაფტის დასაცავად, სასიცოცხლო გარემოს შენარჩუნების, რეკრეაციულ-ტურისტული და ტრადიციული სამეურნეო საქმიანობისათვის შექმნილი დაცული ტერიტორია.

დაცული ტერიტორია

ბიოლოგიური მრავალფეროვნების, ბუნებრივი რესურსებისა და ბუნებრივ გარემოში ჩართული კულტურული ფენომენების შესანარჩუნებლად განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახმელეთო ტერიტორია და (ან) აკვატორია, რომლის დაცვა და მართვა ხორციელდება გრძელვადიან და მყარ სამართლებრივ საფუძველზე. დაცული ტერიტორიის კატეგორიებია: აღკვეთილი, ბუნების ძეგლი, ეროვნული პარკი, სახელმწიფო ნაკრძალი, დაცული ლანდშაფტი.

ეროვნული პარკი

ეროვნული და საერთაშორისო მნიშვნელობის შედარებით დიდი და ბუნებრივი მშვენიერებით გამორჩეული ეკოსისტემების დასაცავად სასიცოცხლო და რეკრეაციული საქმიანობისათვის შექმნილი დაცული ტერიტორია, სადაც წარმოდგენილია უნიკალური, იშვიათი ან საფრთხის წინაშე მყოფი ერთი ან რამდენიმე დაუზიანებელი ან ნაკლებად დაზიანებული ეკოსისტემა, ბიოცენოზი და საქართველოს “წითელ ნუსხაში” შეტანილი გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ ცხოველთა ან ველურ მცენარეთა სახეობა.

სახელმწიფო ნაკრძალი

ბუნების, ბუნებრივი პროცესებისა და გენეტიკური რესურსების დინამიურ და ხელუხლებელ მდგომარეობაში შენარჩუნებისა და მათზე უმნიშვნელო ზეგავლენის მქონე მეცნიერული კვლევა-ძიების, საგანმანათლებლო საქმიანობისა და გარემოს მონიტორინგის მიზნით შექმნილი დაცული ტერიტორია.

ტრავერტინი

ფორიანი, მცირე სიმკვრივის ნაკლებადკრისტალური მყარი წვრილმარცვლოვანი ქანი, რომელიც წარმოიქმნება ცხელი ან ცივი წყაროებისაგან კალციუმის კარბონატის (უფრო ხშირად არაგონიტის) დალექვის შედეგად. ხშირად შეიცავს მცენარეების ანაბეჭდებს, ხმელეთის ან მტკნარი წყლის მოლუსკების (გასტროპოდების) ნიჟარებს.

3.1. საქართველოს დაცული ტერიტორიების სტრუქტურა ადმინისტრაციული ერთეულების მიხედვით, 2015

დასახელება	
1	<p>ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია</p> <p>ადმინისტრაციას ექვემდებარება:</p> <p>ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალი</p> <p>ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი</p> <p>თეთრობის აღკვეთილი</p> <p>ნემვის აღკვეთილი</p> <p>ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილი</p>
2	<p>თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია</p> <p>ადმინისტრაციას ექვემდებარება:</p> <p>თუშეთის სახელმწიფო ნაკრძალი</p> <p>თუშეთის ეროვნული პარკი</p> <p>ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის მართვაშია:</p> <p>თუშეთის ეროვნული პარკი</p>
3	<p>ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია</p> <p>ადმინისტრაციას ექვემდებარება:</p> <p>ალაზნის ჭალის ბუნების ძეგლი</p> <p>არწივის ხეობის ბუნების ძეგლი</p> <p>ვაშლოვანის ეროვნული პარკი</p> <p>ვაშლოვანის სახელმწიფო ნაკრძალი</p> <p>ტახტი-თეფას ბუნების ძეგლი</p>
4	<p>კინტრიშის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია</p> <p>ადმინისტრაციას ექვემდებარება:</p> <p>კინტრიშის დაცული ლანდშაფტი</p> <p>კინტრიშის სახელმწიფო ნაკრძალი</p>
5	<p>ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია</p> <p>ადმინისტრაციას ექვემდებარება:</p> <p>ლაგოდეხის აღკვეთილი</p> <p>ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი</p>
6	<p>მარიამჯვარის სახელმწიფო ნაკრძალის ადმინისტრაცია</p> <p>ადმინისტრაციას ექვემდებარება:</p> <p>იორის აღკვეთილი</p> <p>მარიამჯვარის სახელმწიფო ნაკრძალი</p> <p>ყორუდის აღკვეთილი</p>
7	<p>ბაწარა-ბაზანეურის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია</p> <p>ადმინისტრაციას ექვემდებარება:</p> <p>ბაზანეურის სახელმწიფო ნაკრძალი</p> <p>ბაწარას სახელმწიფო ნაკრძალი</p> <p>ილტოს აღკვეთილი</p>

8 ქობულეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია

ადმინისტრაციას ექვემდებარება:

ქობულეთის აღკვეთილი

ქობულეთის სახელმწიფო ნაკრძალი

9 იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია

ადმინისტრაციას ექვემდებარება:

სათაფლიას სახელმწიფო ნაკრძალი

სათაფლიას აღკვეთილი

პრომეთეს ბუნების ძეგლი

თეთრი მღვიმის ბუნების ძეგლი

ხომულის მღვიმის ბუნების ძეგლი

ცუცხვათის მღვიმის ბუნების ძეგლი

ნავენახვის მღვიმის ბუნების ძეგლი

ნაგარევის მღვიმის ბუნების ძეგლი

იაზონის მღვიმის ბუნების ძეგლი

საკაყიას მღვიმის ბუნების ძეგლი

წყალწითელას მღვიმის ბუნების ძეგლი

გაბზარული ტბის ბუნების ძეგლი

საწურბლიას მღვიმის ბუნების ძეგლი

სოლკოტას მღვიმის ბუნების ძეგლი

დიდღელეს მღვიმის ბუნების ძეგლი

მელოურის მღვიმის ბუნების ძეგლი

ბღერის მღვიმის ბუნების ძეგლი

ღლიანას მღვიმის ბუნების ძეგლი

10 სამეგრელოს ბუნების ძეგლების კომპლექსისა და ოკაცეს ძეგლის ადმინისტრაცია

ადმინისტრაციას ექვემდებარება:

ბალდის კანიონის ბუნების ძეგლი

გოჭკადილას კანიონის ბუნების ძეგლი

მდინარე აბაშის ჩანჩქერის ბუნების ძეგლი

მოთენას მღვიმის ბუნების ძეგლი

ნაზოდელაოს მღვიმის ბუნების ძეგლი

ოკაცეს კანიონის მღვიმის ბუნების ძეგლი

ოკაცეს ჩანჩქერის მღვიმის ბუნების ძეგლი

ონიორეს ჩანჩქერისა და ტობას პირველი მღვიმის ბუნების ძეგლი

ოჩხამურის ჩანჩქერის ბუნების ძეგლი

ტობას ჩანჩქერისა და არსენ ოქროჯანაშვილის ბუნების ძეგლი

ჯორწყუს მღვიმის ბუნების ძეგლი

11 მტირალას ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია

12 ალგეთის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია

13 ყაზბეგის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია
ადმინისტრაციას ექვემდებარება: აბანოს მინერალური ტბის ბუნების ძეგლი თრუსოს ტრავერტინების ბუნების ძეგლი სახიზნარის ბუნების ძეგლი ყაზბეგის ეროვნული პარკი
14 თბილისის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია
ადმინისტრაციას ექვემდებარება: გარდაბნის აღკვეთილი თბილისის ეროვნული პარკი
15 კოლხეთის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია
ადმინისტრაციას ექვემდებარება: კაცობურის აღკვეთილი კოლხეთის ეროვნული პარკი
16 აჯამეთის აღკვეთილის ადმინისტრაცია
17 ჭაჭუნას აღკვეთილის ადმინისტრაცია
18 ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია
ადმინისტრაციას ექვემდებარება: ბულდაშენის აღკვეთილი კარწახის აღკვეთილი მადატაფას აღკვეთილი სულდის აღკვეთილი ხანჩალის აღკვეთილი ჯავახეთის ეროვნული პარკი
19 მაჭახელას ეროვნული პარკი
20 ფშავ-ხევსურეთის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია
ადმინისტრაციას ექვემდებარება: ასას აღკვეთილი როშკის ბუნების ძეგლი ფშავ-ხევსურეთის ეროვნული პარკი
21 ლიახვის სახელმწიფო ნაკრძალის ადმინისტრაცია
22 ფსხუ-გუმისთას სახელმწიფო ნაკრძალის ადმინისტრაცია
ადმინისტრაციას ექვემდებარება: გუმისთას სახელმწიფო ნაკრძალი სკურჩის სახელმწიფო ნაკრძალი ფსხუს სახელმწიფო ნაკრძალი
23 რიწის სახელმწიფო ნაკრძალის ადმინისტრაცია
24 ბიჭვინთა-მიუსერას სახელმწიფო ნაკრძალის ადმინისტრაცია
ადმინისტრაციას ექვემდებარება: ბიჭვინთის სახელმწიფო ნაკრძალი ლიძავის სახელმწიფო ნაკრძალი მიუსერას სახელმწიფო ნაკრძალი

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.
სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო.

3.2. საქართველოს დაცული ტერიტორიების ფართობი კატეგორიების მიხედვით, 2015

№	დასახელება	საერთო ფართობი, ჰა
დაცული ტერიტორიების ფართობი, სულ		598 409
ნაკრძალები, სულ		140 672
1	ბაბანეურის	862
2	ბაწარას	2 986
3	ბიჭვინთა-მიუსერას	3 645
4	ბორჯომის	14 820
5	ვაშლოვანის	10 143
6	თუშეთის	12 627
7	კონტრიშის	10 703
8	ლაგოდეხის	19 749
9	ლიახვის	6 388
10	მარიამჯვარის	1 040
11	რიწის	16 229
12	სათაფლიას	330
13	ფსხუ-გუმისთას	40 819
14	ქობულეთის	331
ეროვნული პარკები, სულ		350 385
1	ალგეთის	6 822
2	ბორჯომ-ხარაგაულის	61 235
3	ვაშლოვანის	24 610
4	თბილისის	21 036
5	თუშეთის	69 515
6	კოლხეთის	44 600
7	მაჭახელას	8 733
8	მტირალას	15 806
9	ფშავ-ხევსურეთის	75 843
10	ყაზბეგის	8 687
11	ჯავახეთის	13 498
სახელმწიფო აღკვეთილები, სულ		70 266
1	ასას	3 943
2	აჯამეთის	4 991
3	ბუღდაშენის	119
4	გარდაბანის	3 484
5	თეთრობის	3 100
6	ილტოს	6 971
7	იორის	1 336
8	კარწახის	158
9	კცობურის	295
10	ლაგოდეხის	4 702

	გაგრძელება
11 მადატაფას	1 398
12 ნემვის	8 992
13 სათაფლიას	34
14 სულდის	309
15 ქობულეთის	439
16 ქცია-ტაბაწყურის	22 000
17 ყორულის	2 068
18 ჭაჭუნას	5 200
19 ხანჩალის	727
ბუნების ძეგლები, სულ	2 378*
1 აბანოს მინერალური ტბის	0.0
2 ალაზნის ჭალის	204
3 არწივის ხეობის	100
4 ბაღდის კანიონის	6
5 ბოდორნის კლდის სვეტების	18
6 ბღერის მღვიმის	...
7 გაბზარული ტბის	...
8 გოდერძის ნამარხი ტყის	36
9 გოჭკადილას კანიონის	13
10 დამბაშის კანიონის	669
11 დიდღელეს მღვიმის	...
12 თეთრი მღვიმის	2
13 თრუსოს ტრავერტინების	4
14 იაზონის მღვიმის	...
15 მდინარე აბაშის ჩანჩქერის	99
16 მელოურის მღვიმის	...
17 მოთენას მღვიმის	2
18 მუხურას ჩანჩქერის	14
19 ნაგარევის მღვიმის	...
20 ნავენახევის მღვიმის	...
21 ნაზოდელაოს მღვიმის	12
22 ოკაცეს კანიონის	71
23 ოკაცეს ჩანჩქერის	...
24 ონიორის ჩანჩქერისა და ტობის პირველი მღვიმის	33
25 ოჩხომურის ჩანჩქერის	9
26 პრომეთეს მღვიმის	47
27 როშკის	118
28 საკაჟიას მღვიმის	...
29 სამშვილდის კანიონის	475
30 საწურბლიას მღვიმის	...

	გაგრძელება
31 სახიზარის კლდის	336
32 სოლოტას მღვიმის	...
33 ტახტი-თეფას	10
34 ტობის ჩანჩქერისა და არსენ ოქროჯანაშვილის მღვიმის	73
35 ქეთერისის მინერალური ტრავერტინის	1
36 დლიანას მღვიმის	...
37 ცუცხვათის მღვიმოვანის	...
38 წყალწითელას ხეობის	22
39 ხომულის მღვიმის	...
40 ჯვრის უღელტეხილის ტრავერტინის	3
41 ჯორწყუს მღვიმის	2
დაცული ლანდშაფტი, სულ	34 708
1 თუშეთის	31 518
2 კინტრიშის	3 190

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.
სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო.

* მოიცავს იმ ბუნების ძეგლებს, რომელთა ფართობი და საზღვრები დადგენილი და გატარებულია საჯარო რეესტრში.

3.3. საქართველოს დაცულ ტერიტორიებში დაცული ცხოველების რაოდენობა

დასახელება	ერთეული							
	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
არჩვი	672	807	594	552	1 154	589	529	672
აფთარი	-	2	-	1	-	1	8	6
დათვი მურა	213	265	325	543	382	533	522	863
ირემი კუთილშობილი	776	194	299	554	613	657	779	877
კატა ტყის	98	83	2 507	511	359	446	403	88
კვერნა	475	476	1 816	1 598	1 113	728	1 157	827
კურდღელი	1 046	948	551	3 599	1 908	1 396	1 097	559
მაჩვი	290	298	7 018	828	594	725	545	274
მგელი რუხი	210	310	224	626	260	586	630	702
მელა	340	694	275	667	739	646	748	513
ნიაშორი	130	150	170	150	150	150	215	419
ნუტრია	30	40	-	1 293	950	1 600	425	885
ტურა	282	187	4 173	9 151	9 088	10 246	8 606	7 309
ფოცხვერი	39	37	63	85	74	1 018	874	111
ღორი გარეული	126	230	320	892	541	97	155	966
შველი	759	735	1 372	2 613	2 592	801	1 148	2 263
ციყვი	780	130	50	1 667	1 329	3 644	2 878	333
წავი	10	20	168	411	374	513	270	307
ჯიხვი	750	641	695	1 455	1 470	2 160	1 277	1 689

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო.

3.4. საქართველოს დაცულ ტერიტორიებში დაცული ფრინველების

ერთეული

დასახელება	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015
არწივი მთის	79	55	38	51	16	79	60	36
არწივი ბეგობის	...	2	10	46	17	42	60	54
არწივი ველის	...	10	10
ბუ	176	419	531	30	441	714	562	198
ბულბული	60	90	40	40	...
გნოლი	100	...	85
კაკბი	890	365	2 120	4 670	695	2 514	3 898	2 235
კოდალა	2 894	449	504	2 311	1 220	321	1 992	871
მიმინო	46	97	75	403	226	276	342	96
ორბი	15	28	80	116	26	191	233	114
როჭო კავკასიური	412	780	982	845	439	1 146	894	966
სვავი	...	12	42	184	41	267	211	159
ქთამი ტყის	252	692	528	950	280	447	670	3 300
ქედანი	670	...	375	362	5 140	3 396	2 477	...
ქორი	60	75	35	608	770	772	511	380
ყარყატი შავი	10	20	20	137	125	1 084
შაშვი შავი	2 970	1 930	1 842	3 652	3 280	1 951	3 724	5 000
შევარდენი	12	...	16	18	212	59	63	62
შურთხი კავკასიური	641	702	766	645	280	575	625	886
ყვავი	90	310	150	35	4 782	1 550	...	2 000
ჩხართვი	2 340	1 380	1 100	210	1 000
ჩხიკვი	1 440	1 100	779	2 158	300	3 435	3 322	1 900
ხობობი კოლხური	20	45	166	647	...	2 658	1 772	700
ძერა	50	17	219	56	39	39

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო.

3.5. დანახარჯები დაცული ტერიტორიების შენახვაზე და მომუშავეთა რაოდენობა, 2015

ადმინისტრაციის დასახელება	მომუშავეთა რიცხოვნობა, სულ	მათ შორის				დანახარჯები დაცული ტერიტორიების შენახვაზე, სულ (ათასი ლარი)	შრომის ანაზღაურება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან (ათასი ლარი)	შრომის ანაზღაურება სხვა წყაროებიდან (ათასი ლარი)
		ადმინისტრაციის დირექტორი	ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტი	დაცვის თანამშრომლები	სხვა თანამშრომლები			
საქართველოში, სულ	467	20	26	297	124	6951.6	2810.2	1366.3
დაცული ტერიტორიების სააგენტოს აპარატი	34	0	3	0	31	1512.6	495.7	437.1
ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის	75	1	2	60	12	915.1	388.2	192.5
თუშეთის დაცული ტერიტორიების	33	1	1	25	6	419.3	181.7	88.6
ვაშლივანის დაცული ტერიტორიების	33	1	1	26	5	413.2	176.1	131.0
კინტრიშის დაცული ტერიტორიების	11	1	1	7	2	113.0	62.4	28.2
ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების	23	1	1	17	4	346.8	133.8	72.5
მარიამჯვარის სახელმწიფო ნაკრძალის	10	1	1	8	0	86.4	56.0	8.7
ბაწარა-ბაბანეურის დაცული ტერიტორიების	15	1	1	13	0	161.4	82.2	12.6
ქობულეთის დაცული ტერიტორიების	9	1	1	3	4	82.3	50.4	14.0
იმერეთის მღვიმეთა დაცული ტერიტორიების	42	1	2	11	28	734.8	208.9	118.6
მტირალას ეროვნული პარკის	19	1	1	13	4	225.0	108.3	52.0
ალგეთის ეროვნული პარკის	14	1	1	9	3	139.1	76.9	37.8
ყაზბეგის ეროვნული პარკის	11	1	1	6	3	119.5	66.5	29.8
თბილისის ეროვნული პარკის	41	1	2	33	5	349.1	225.8	37.6
კოლხეთის ეროვნული პარკის	34	1	2	25	6	296.9	185.0	26.2
აჯამეთის აღკვეთილის	18	1	1	16	0	145.0	101.6	11.6
ჭაჭუნას აღკვეთილის	6	1	1	3	1	75.8	37.0	9.1
ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების	10	1	1	6	2	138.2	60.4	29.5
მაჭახელას ეროვნული პარკის	18	1	1	13	3	146.1	98.8	17.9
სამეგრელოს ბუნების ძეგლების კომპლექსისა და ოკაცეს ბუნების ძეგლის	7	1	0	2	4	522.3	9.5	7.0
ფშავ-ხევსურეთის ეროვნული პარკის	4	1	1	1	1	9.8	5.0	3.9

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო.

4. წელის რესურსები

დედამიწის ზედაპირის ფართობი 510 მილიონი კმ²-ია, რომლის 71%, ანუ 362 მილიონი კმ² უკავია მსოფლიო ოკეანეს, რაც წყლის რესურსების სიუხვისა და ამოუწურაობის ილუზიას ქმნის. სინამდვილეში, ჰიდროსფეროს საერთო მარაგის (1 388 მილიონი კმ³) 97.5%, ანუ 1 353.3 მილიონი კმ³, სამეურნეო საქმიანობისათვის თითქმის გამოუსადეგარია მისი მარილიანობის გამო (მსოფლიო ოკეანე, მლაშე ტბები და ჭაობები). მტკნარი წყლის წილად, რომელიც ბუნებაში მდინარეების, მყინვარების, მიწისქვეშა წყლების, ბუნებრივი წყალსატევების (ტბების), ხელოვნური წყალსატევებისა (წყალსაცავების) და ჭაობების სახით არსებობს, მხოლოდ 2.5% ანუ 34.7 მილიონი კმ³ მოდის. დღეისათვის გამოიყენება მტკნარი წყლის საერთო მოცულობის მხოლოდ 12% ანუ 4.16 მილიონი კმ³, რაც ნათლად წარმოაჩენს მტკნარი წყლის მსოფლიო პრობლემას.

საქართველოს შიგა წყლების (მდინარეები, ტბები, წყალსაცავები, მყინვარები, მიწისქვეშა წყლები, ჭაობები) მიხედვით ერთ-ერთი პირველი ადგილი ეკავა ყოფილ საბჭოთა კავშირის ქვეყნებს შორის, თუმცა საქართველოს აღმოსავლეთ და დასავლეთ ნაწილში მდინარეული რესურსები ძალზე არათანაბრადაა განაწილებული. დასავლეთ საქართველოში მდინარეთა ჩამონადენი (ტრანზიტულ ჩამონადენთან ერთად) 49.8 კმ³-ია, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში _ 16.5 კმ³.

მდინარის ეკოსისტემაზე მოქმედ ფაქტორთაგან დიდი მნიშვნელობა ენიჭება წყლის ხარჯვის პრობლემას, რამდენადაც წყლის რესურსების სამეურნეო გამოყენების, განსაკუთრებით კი დაუბრუნებელი წყალმოხმარების (მორწყვითი მელიორაციის) შედეგად ადგილი აქვს წყლის დონის დაწევას, ე.ი. წყლის რესურსების შემცირებას.

კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი და პრობლემატურია ჰიდროსფეროსა და მისი გარემოს (ატმოსფერო, ლითოსფერო) მზარდი დაბინძურება. წყლის რესურსების ხარისხობრივი გაუარესების მთავარი წყალსამეურნეო მიზეზებია: ირიგაცია, მლაშე ნიადაგების მელიორაცია, ჩამდინარე წყლები, წყალსაცავების ქვაბულის არასწორი ორგანიზაცია და ხე-ტყის დაცურება. საკითხის დიდ მნიშვნელობაზე მეტყველებს თუნდაც ზოგადი მაგალითები: ის ჩამდინარე წყლებიც კი, რომლებიც გაწმენდის შემდეგ უბრუნდებიან პირველწყაროს, მოითხოვს სუფთა წყლით 15-ჯერად გაზავებას, რათა აღდგენილ იქნეს წყლის ბუნებრივი ხარისხი.

ყველა სახის ჩამდინარე წყლის წლიური მოცულობა, როგორც წესი, აბინძურებს 12-15-ჯერ მეტ ბუნებრივ წყალს, რაც უკვე მდინარეული ჩამონადენის მნიშვნელოვანი ნაწილია. საგანგაშოა საქართველოს მდინარეებისა და წყალსატევების წყლის ხარისხი. ჯერ კიდევ 1986 წელს მდინარეული ჩამონადენის ერთეულზე დაბინძურების დონე 1.7-ჯერ აღემატებოდა მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელს.

ბოლო წლებში სამრეწველო წარმოების მასშტაბების მკვეთრ შემცირებას ერთადერთი პოზიტიური შედეგი ის მოჰყვა, რომ შემცირდა როგორც ატმოსფეროში გაფრქვეული მავნე ნივთიერებების რაოდენობა, ისე ჩამდინარე წყალში მავნე ნივთიერებების რაოდენობა.

ქვეყნის ტერიტორიაზე არსებული წყლები სახელმწიფო საკუთრებაა და გაიცემა სარგებლობისათვის მხოლოდ უფლებამოსილი ორგანიზაციების ლიცენზიების საფუძველზე. მიწაზე არსებული საკუთრება არ იძლევა მასზე არსებული წყლებით სარგებლობის უფლებას. აკრძალულია წყლის ობიექტებში საწარმოო, საყოფაცხოვრებო და სხვაგვარი ნაყარის ან ნარჩენების ჩაყრა, ტოქსიკური, რადიოაქტიური, სხვა სახიფათო ნარჩენების ყოველგვარი განთავსება და დამარხვა წყლის ობიექტებში ან მათი დაცვის ზოლებში საწარმოო, საყოფაცხოვრებო და სხვაგვარი ჩამდინარე წყლის ჩაშვება სათანადო ლიცენზიების გარეშე და სხვა.

ადმინისტრაციულ-საკანონმდებლო ღონისძიებების დიდმნიშვნელოვნების მიუხედავად, გადამწყვეტი როლი მაინც გარემოს დაცვის ეკონომიკურად დასაბუთებულ სამეცნიერო-ტექნიკურ ღონისძიებებს მიეკუთვნება. ასეთებია: საწარმოო ძალების რაციონალური ტერიტორიული განთავსება წყლის რესურსებისა და ხარისხის გათვალისწინებით; ტექნოლოგიების შემუშავება, რომლებიც უზრუნველყოფენ საჭირო პროდუქციის მიღებას ბუნებრივი რესურსების მინიმალური დანახარჯებითა და მავნე ნარჩენების მინიმიზაციით.

ცხრილებში გამოყენებული ტერმინოლოგიის განმარტება

ჩამდინარე წყლები	სამრეწველო და საყოფაცხოვრებო (კომუნალური) ჩამდინარე წყლები (შახტური, წიაღისეული, დრენაჟული წყლების ჩათვლით), მიღებული ბუნებრივი ზედაპირული წყაროებიდან ყოველგვარი გაწმენდის ან არასაკმარისად გაწმენდის გარეშე, რომლებიც შეიცავენ დამაბინძურებელ ნივთიერებებს ბევრად უფრო დიდი რაოდენობით, ვიდრე ზღვრულად დასაშვებია.
წყლის აღება ბუნებრივი ობიექტებიდან	ზედაპირული წყალსატევებიდან (მდინარეების, ტბებისა და ზღვების ჩათვლით) და მიწისქვეშა ჰორიზონტებიდან შემდგომი გამოყენების მიზნით აღებული წყლის რესურსების მოცულობა. ამ მაჩვენებლებში არ ჩაითვლება ტრანზიტული წყლის მოცულობა, რომელიც მიეწოდება დიდ არხებს, წყლის არაცენტრალიზებული აღება მოსახლეობის მიერ ჭებიდან, ბუნებრივი წყალსაცავებიდან და სხვა.
წყლის გამოყენება	სხვადასხვა წყაროებიდან (ზედაპირული, მიწისქვეშა, შახტური, ზღვის და სხვა) აღებული წყლის რესურსების გამოყენება სხვადასხვა სამეურნეო საჭიროების დასაკმაყოფილებლად. გამოყენებული წყლის მოცულობაში არ ჩაითვლება ბრუნვითი წყალმომარაგება, მეორად-მიმდევრობით გამოყენებული ჩამდინარე წყალი, აგრეთვე ჩამდინარე საკონტროლო-სადრენაჟე წყლები.
წყლის გამოყენება საყოფაცხოვრებო-სამეურნეო საჭიროებისათვის	მოსახლეობის, აგრეთვე საწარმოებსა და ორგანიზაციებში (გარდა სასოფლო-სამეურნეოსი) მომუშავეთა სამეურნეო, საყოფაცხოვრებო და კომუნალური საჭიროებისათვის გამოყენებული წყლის მოცულობა.
წყლის გამოყენება სარწყავად	მიწების მორწყვისათვის მიწოდებული წყლის მოცულობა სავეგეტაციო და რწყვის ყველა სახეობის (დატენიანება, ჩარეცხვა, თესვისწინა და ა.შ.) ჩათვლით.
წყლის გამოყენება სასოფლო-სამეურნეო წყალმომარაგებისათვის	სოფლის მოსახლეობის და სოფლის მეურნეობაში (მეცხოველეობის კომპლექსები, სარემონტო სახელოსნოები, ავტოტრანსპორტისა და მექანიზმების ტექნომსახურება და სხვა) სასმელ-სამეურნეო და საწარმოო საჭიროებისათვის გამოყენებული წყლის მოცულობა.
წყლის გამოყენება საწარმოო საჭიროებისათვის	საწარმოო (გარდა სასოფლო-სამეურნეო) საჭიროებისათვის გამოყენებული წყლის მთლიანი მოცულობა, ბრუნვითი წყალმომარაგების სისტემის შესავსებად მიღებული ახალი წყლის მოცულობის ჩათვლით.

4.1. საქართველოს დიდი და საშუალო მდინარეები

მდინარის დასახელება	მდინარის სიგრძე*, კმ	წყალშემკრები აუზის ფართობი, კვ. კმ	ზღვა, რომლის აუზსაც მდინარე მიეკუთვნება
ალაზანი	362	11 800	კასპიის ზღვა
რიონი	327	13 400	შავი ზღვა
იორი (მინგეჩაურამდე)	320	4 650	კასპიის ზღვა
მტკვარი	326	118 000	კასპიის ზღვა
ენგური	213	4 060	შავი ზღვა
ქცია – ხრამი	200	8 340	კასპიის ზღვა
ცხენისწყალი	176	2 120	შავი ზღვა
ხობი	150	1 340	შავი ზღვა
ყვირილა	140	3 630	შავი ზღვა
ალგეთი	118	763	კასპიის ზღვა
ბზიფი	110	1 510	შავი ზღვა
კოდორი	110	2 030	შავი ზღვა
სუფსა	108	1 130	შავი ზღვა
ტეხურა	101	1 040	შავი ზღვა
დიდი ლიახვი	98	2 440	კასპიის ზღვა
აჭარისწყალი	90	1 540	შავი ზღვა
ფსოუ	89	885	შავი ზღვა
ქსანი	84	885	კასპიის ზღვა
ძირულა	83	1 270	შავი ზღვა
ფარავანი	74	2 350	კასპიის ზღვა
არაგვი	66	2 740	კასპიის ზღვა
აბაშა	66	350	შავი ზღვა
მაშავერა	66	1 390	კასპიის ზღვა
პატარა ლიახვი	63	513	კასპიის ზღვა
ნატანები	60	657	შავი ზღვა
ხანისწყალი	57	914	შავი ზღვა
ოქუმი	56	559	შავი ზღვა
ღალიძგა	53	483	შავი ზღვა
თემამი	51	404	კასპიის ზღვა
მოქვი	50	356	შავი ზღვა
ჭოროხი	26	22 100	შავი ზღვა

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

* მდინარის სიგრძე საქართველოს ტერიტორიაზე.

4.2. საქართველოს ძირითადი ტბები და წყალსაცავები

წყალსატევის ან ტბის დასახელება	წყალსატევის სარკის ფართობი, კვ.კმ	მოცულობა, მილიონი კუბური მეტრი	სიღრმე, მეტრი	
			საშუალო	მაქსიმალური
ბაზალეთის ტბა	1.2	5.6	4.5	7.0
გალის წყალსაცავი	8.0	145.0	17.0	52.0
ენგურის წყალსაცავი	13.5	1 092.0	115.0	230.0
ლისის ტბა	0.5	1.2	2.6	4.0
პალიასტომის ტბა	18.2	52.0	2.1	3.2
ჟინვალის წყალსაცავი	11.5	52.0	50.0	98.0
რიწის ტბა	1.5	94.0	63.1	101.0
სამგორის წყალსაცავი	11.8	308.0	26.2	45.0
სადამოს ტბა	4.8	7.7	1.6	2.3
სიონის წყალსაცავი	12.0	325.0	25.4	67.5
ტაბაწყურის ტბა	14.2	221.0	15.6	40.0
ტყიბულის წყალსაცავი	11.5	84.0	16.0	32.0
ფარავნის ტბა	37.5	90.8	2.4	3.3
შაორის წყალსაცავი	13.2	90.0	6.8	11.5
წალკის წყალსაცავი	33.7	312.0	9.3	25.0
ხოზაფინის ტბა	26.3	19.3	0.7	1.0
ჯანდარის ტბა	12.5	52.0	4.6	7.2

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

4.3. წყლის რესურსების დაცვისა და გამოყენების ძირითადი მაჩვენებლები

მილიონი კუბური მეტრი

	2012	2013	2014	2015
წყლის აღება ბუნებრივი ობიექტებიდან, სულ*	29 209.5	28 632.1	32 080.8	30 615.9
აქედან მიწისქვეშა წყლის ობიექტებიდან	367.8	403.2	399.0	498.5
გამოყენებული წყალი, სულ*	28 570.9	27 436.8	30 407.8	29 831.5
მათ შორის საჭიროებისათვის:				
საყოფაცხოვრებო-სამეურნეო	330.2	448.2	434.4	381.5
საწარმოო	362.5	324.6	1 924.0	354.8
სარწყავი, სასოფლო-სამეურნეო წყალმომარაგება და სხვა*	27 878.2	26 664.0	28 049.5	29 095.2
ჩამდინარე წყლის ჩაშვება ზედაპირული წლის ობიექტებში, სულ*	27 235.1	27 144.0	30 090.6	29 202.4
აქედან დაბინძურებული*	475.3	438.2	477.7	93.4
დანაკარგები წყლის ტრანსპორტირებისას	445.1	395.5	486.9	725.9
ბრუნვითი და მეორადი მიმდევრობითი წყალმომარაგება	224.0	309.0	316.0	226.8

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

წყლის რესურსების მართვის სამსახური.

* ელექტროსადგურების მიერ გამოყენებული წყლის ჩათვლით.

4.4. წყლის აღების, გამოყენებისა და ჩამდინარე წყლის ჩაშვების მაჩვენებლები ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების მიხედვით, 2015

მილიონი კუბური მეტრი

	წყლის აღება ბუნებრივი ობიექტებიდან	წყლის გამოყენება	ჩამდინარე წყლის ჩაშვება ზედაპირულ წყალსატევებში
საქართველო, სულ:	30 615.9	29 831.5	29 202.4
ქ. თბილისი	4 308.7	3 843.5	3 815.0
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	893.4	897.9	869.1
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	391.3	428.8	369.1
გურია	100.4	99.6	98.3
იმერეთი	14 544.9	14 482.6	14 464.6
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	1 295.7	1 295.2	1 294.6
შიდა ქართლი	225.8	108.6	110.7
მცხეთა-მთიანეთი	4 895.5	4 653.2	4 581.6
კახეთი	926.9	762.9	936.8
ქვემო ქართლი	1 327.8	1 555.5	961.6
სამცხე-ჯავახეთი	1 705.4	1 703.8	1 701.0

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

წყლის რესურსების მართვის სამსახური.

5. ატმოსფერული ჰაერის დაცვა

ატმოსფერული ჰაერი, რომელიც ირგვლივ აკრავს დედამიწას და მასთან ერთად ბრუნავს, გარემოს ერთ-ერთი ძირითადი კომპონენტი და სიცოცხლის წყაროა დედამიწაზე. ატმოსფერო დედამიწას იცავს მეტეორიტების დამანგრეველი ზემოქმედებისაგან – მათი უდიდესი ნაწილი ატმოსფეროს მკვრივ ფენებში გავლისას იწვის, აკავებს ულტრაიისფერი გამოსხივების დიდ ნაწილს და უზრუნველყოფს სიცოცხლის არსებობას დედამიწაზე. დედამიწის ატმოსფერო ძირითადად აზოტისა (78.084%) და ჟანგბადისაგან (20.9476%) შედგება. ატმოსფეროში ნახშირორჟანგი მცირე (0.0314%) რაოდენობითაა. თუმცა მის არსებობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან იგი შთანთქმავს და გამოასხივებს გრძელტალღიან რადიაციას. ამავ დროს, ნახშირორჟანგი აუცილებელია მცენარეთა არსებობისათვის.

ატმოსფერო სხვადასხვა რაოდენობით ყოველთვის შეიცავს წყლის ორთქლს, რომლის როლი ატმოსფერულ მოვლენებში მეტად დიდია: მისი კონდენსაცია იწვევს ღრუბლებისა და ნალექების წარმოქმნას, ხოლო მის გარდაქმნას თან სდევს სითბოს დიდი რაოდენობით შთანთქმა ან გამოყოფა. ცნობილია, რომ ადამიანი ყოველდღიურად დაახლოებით 1 კგ საკვებს, 1,5 კგ წყალს, ხოლო ჰაერს მოსვენებულ მდგომარეობაში – 12 კგ-ს და ფიზიკური დატვირთვისას 10-ჯერ უფრო მეტს იღებს. ამასთან, საკვების ვარგისიანობის შემოწმება შესაძლებელია, ასევე, დაბინძურებული წყლის გაწმენდაც, მაგრამ ჰაერს ადამიანი ღებულობს ისეთს, როგორც გარემოში არის. აქედან გასაგებია, რამდენად მნიშვნელოვანია ატმოსფერული ჰაერის დაცვა მავნე ნივთიერებებით დაბინძურებისაგან.

ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურება რამდენიმე კილომეტრის სიმაღლეზე ვრცელდება. უკანასკნელი ათწლეულის მანძილზე ატმოსფერულ ჰაერში გარე შენარევების რაოდენობა ოცჯერ გაიზარდა. ატმოსფეროს ძლიერ აბინძურებენ შავი და ფერადი მეტალურგიის, ქიმიური მრეწველობის საწარმოები, რომლებიც გამოყოფენ გოგირდოვან გაზს, ნახშირორჟანგს, მტვერსა და სხვა ნივთიერებებს.

ატმოსფერული ჰაერის გაქუჩყიანების მნიშვნელოვანი წილი ავტოსატრანსპორტო საშუალებებზე მოდის. ამ უკანასკნელის წინააღმდეგ ბრძოლის ერთ-ერთ საშუალებას წარმოადგენს ავტოსატრანსპორტო საშუალებათა შიდაწვის ძრავების სრულყოფა, ბენზინის ხარისხის გაუმჯობესება, ელექტრომობილების გამოყენება და სხვა.

ატმოსფერული ჰაერის დაცვის ღონისძიებების განსახორციელებლად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სამრეწველო ობიექტების გამწვანებასა და ტყის მეურნეობის განვითარებას – ერთი ჰა ტყე წლის განმავლობაში 50-70 ტონა მტვერს ფილტრავს. ტყე პირდაპირ კავშირშია ატმოსფერული ჰაერის გაჯანსაღებასა და წყლის რესურსების დაცვასთან, რადგან ჟანგბადის შევსება ძირითადად ფოტოსინთეზის გზით ხდება. 1 ჰა ტყე 10-15-ჯერ მეტ ჟანგბადს გამოყოფს, ვიდრე ნებისმიერი ფიტოცენოზი.

ცხრილებში გამოყენებული ტერმინოლოგიის განმარტება

ატმოსფეროში მავნე ნივთიერებების გამოფრქვევის სტაციონარული წყაროები

იყოფა **ორგანიზებულ** და **არაორგანიზებულად**. **ორგანიზებულს** მიეკუთვნება უძრავი წყაროები, საიდანაც დამაბინძურებელი ნივთიერებები გაზგამყვანი ან ჰაერგამყვანი სისტემებიდან (საკვამლე მილები, აერაციული ფანრები, სავენტილაციო მალაროები და სხვა) გაიფრქვევიან ატმოსფერულ აუზში. ამასთან, თვითონ სისტემა საშუალებას იძლევა გამოყენებულ იქნას გაზგამწმენდი და მტვერდამჭერი დანადგარები მავნე ნივთიერებების დაჭერისა და გაუვნებლყოფისათვის. **არაორგანიზებულად** ითვლება წყაროები, საიდანაც მავნე ნივთიერებები უშუალოდ ხვდებიან ატმოსფერულ აუზში ტექნოლოგიური აგრეგატების არაჰერმეტიულად დაცვის შედეგად, ჩატვირთვა-გადმოტვირთვის სისტემები (მაგ. ცემენტის ჩატვირთვის და გადმოტვირთვის ადგილები) და ა.შ.

დაჭერილი (გაუვნებლყოფილი) მავნე ნივთიერებები

გულისხმობს სტაციონარული წყაროებიდან გამოფრქვეული მავნე ნივთიერებების საერთო მოცულობიდან მტვერდამჭერ და გაზგამწმენდ დანადგარებში დაჭერილი და გაწმენდილი ყველა სახის დამაბინძურებელი ნივთიერების რაოდენობას. არ ჩაითვლება ის მავნე ნივთიერებები, რომლებიც გამოიყენება პროდუქციის წარმოების ტექნოლოგიურ პროცესში ნედლეულის ან ნახევარფაბრიკატების სახით, როგორც ეს გათვალისწინებული იყო ამ ტექნოლოგიის პროექტში.

სტაციონარული წყაროებიდან ატმოსფერულ ჰაერში გამოფრქვეული მავნე ნივთიერებები

მთლიანი რაოდენობა ყველა სახის დამაბინძურებელი ნივთიერებებისა, რომლებიც ატმოსფერულ ჰაერში ხვდებიან როგორც ორგანიზებული დამაბინძურებელი წყაროებიდან მტვერდამჭერი და გაზგამწმენდი დანადგარებიდან არასრული დაჭერისა და წმენდის შედეგად, ისე გაუწმენდავად ორგანიზებული და არაორგანიზებული დამაბინძურებელი წყაროებიდან. არ შედის ატმოსფეროში გამოფრქვეული ის მავნე ნივთიერებები, რომლებიც წარმოიქმნება ნიადაგის ეროზიის, ტყის ხანძრების შედეგად და სხვა.

5.1. ატმოსფეროში მავნე ნივთიერებების გამფრქვევი სტაციონარული წყაროების რაოდენობა

	ერთეული									
	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	
მავნე ნივთიერებების გამფრქვევი სტაციონარული წყაროები	405	132	117	153	1 099	1 398	1 835	2 486	2 695	

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.
ატმოსფერული ჰაერის დაცვის სამსახური.

5.2. სტაციონარულ წყაროებში მავნე ნივთიერებების წარმოქმნისა და ატმოსფერული ჰაერის დაცვის ძირითადი მაჩვენებლები

	ათასი ტონა									
	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	
სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებები, სულ	766.7	30.4	28.7	57.3	661.0	799.8	852.0	938.7	802.2	
აქედან:										
დაჭერილი (გაუვნებელყოფილი) მავნე ნივთიერებები	412.6	15.0	10.0	33.2	630.7	761.3	808.3	893.9	757.3	
დაჭერილი ნივთიერებების წილი წარმოქმნილ მავნე ნივთიერებებში (%)	53.8	49.3	35.0	57.9	95.4	95.2	94.9	95.2	94.4	

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.
ატმოსფერული ჰაერის დაცვის სამსახური.

5.3. სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებების დაჭერა და ატმოსფეროში გაფრქვევა

ათასი ტონა

სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებები, სულ	მათ შორის:			დაჭერილი მავნე ნივთიერებების პროცენტული წილი წარმოქმნილ მავნე ნივთიერებებში
	დაჭერილი მავნე ნივთიერებები	ატმოსფეროში გაფრქვეული მავნე ნივთიერებები	დაჭერილი მავნე ნივთიერებები	
2000				
მავნე ნივთიერებები, სულ	28.7	10.0	18.7	35.0
მათ შორის:				
მყარი	9.2	5.9	3.3	64.6
აირადი და თხევადი	19.5	4.1	15.4	21.1
მათ შორის:				
გოგირდოვანი ანჰიდრიდი	0.4	-	0.4	-
ნახშირყანგი	3.7	1.9	1.8	51.0
აზოტის ჟანგი	4.1	1.0	3.1	23.5
ნახშირწყალბადი	8.1	-	8.1	-
დანარჩენი	3.2	1.2	2.0	37.4
2005				
მავნე ნივთიერებები, სულ	57.3	33.2	24.1	57.9
მათ შორის:				
მყარი	34.5	29.6	4.9	85.8
აირადი და თხევადი	22.8	3.6	19.2	15.8
მათ შორის:				
გოგირდოვანი ანჰიდრიდი	0.9	-	0.9	-
ნახშირყანგი	12.1	2.6	9.5	21.5
აზოტის ჟანგი	2.8	0.7	2.1	25.0
ნახშირწყალბადი	6.6	-	6.6	-
დანარჩენი	0.4	0.3	0.1	75.1
2010				
მავნე ნივთიერებები, სულ	661.0	630.7	30.1	95.4
მათ შორის:				
მყარი	631.6	628.0	3.7	99.4
აირადი და თხევადი	29.3	2.8	26.5	9.6
მათ შორის:				
გოგირდოვანი ანჰიდრიდი	1.8	-	1.8	-
ნახშირყანგი	15.1	1.5	13.7	10.0
აზოტის ჟანგი	4.0	1.0	3.0	25.0
ნახშირწყალბადი	7.5	-	7.5	-
დანარჩენი	1.0	0.4	0.5	40.0

გაგრძელება

სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებები, სულ	მათ შორის:			დაჭერილი მავნე ნივთიერებების პროცენტული წილი წარმოქმნილ მავნე ნივთიერებებში
	დაჭერილი მავნე ნივთიერებები	ატმოსფეროში გაფრქვეული მავნე ნივთიერებები	სულ	
2013				
მავნე ნივთიერებები, სულ	852.0	808.3	43.7	94.8
მათ შორის:				
მყარი	808.5	804.0	4.5	99.4
აირადი და თხევადი	43.5	4.3	39.2	9.9
მათ შორის:				
გოგირდოვანი ანჰიდრიდი	2.1	0.0	2.1	0.0
ნახშირყანგი	22.8	2.6	20.3	11.4
აზოტის ჟანგი	7.0	0.8	6.2	11.4
ნახშირწყალბადი	5.8	0.1	5.7	1.7
დანარჩენი	5.7	0.8	4.9	14.0
2014				
მავნე ნივთიერებები, სულ	938.7	893.9	44.7	95.2
მათ შორის:				
მყარი	895.7	890.0	5.7	99.3
აირადი და თხევადი	43.0	3.9	39.0	9.1
მათ შორის:				
გოგირდოვანი ანჰიდრიდი	2.6	0.1	2.5	3.8
ნახშირყანგი	21.8	2.3	19.6	10.6
აზოტის ჟანგი	7.8	1.1	6.7	14.1
ნახშირწყალბადი	7.8	0.0	7.8	0.1
დანარჩენი	3.0	0.4	2.5	13.3
2015				
მავნე ნივთიერებები, სულ	802.2	757.3	44.9	94.4
მათ შორის:				
მყარი	758.2	752.6	5.6	99.3
აირადი და თხევადი	44.0	4.7	39.3	10.7
მათ შორის:				
გოგირდოვანი ანჰიდრიდი	6.3	0.1	6.2	2.1
ნახშირყანგი	17.5	2.4	15.0	14.0
აზოტის ჟანგი	7.3	1.2	6.1	15.8
ნახშირწყალბადი	9.7	0.1	9.6	1.3
დანარჩენი	3.2	0.8	2.4	25.8

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

ატმოსფერული ჰაერის დაცვის სამსახური.

5.4. სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებების დაჭერა და ატმოსფეროში გაფრქვევა რეგიონების მიხედვით

	ათასი ტონა		
	სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებები, სულ	მათ შორის:	
		დაჭერილი	ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვეული
2000			
საქართველო, სულ:	28.7	10.0	18.7
ქ. თბილისი	0.8	0.2	0.6
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	9.8	0.0	9.8
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	0.5	0.0	0.4
გურია	0.0	0.0	0.0
იმერეთი	3.6	3.1	0.5
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	-	-	-
შიდა ქართლი	0.2	0.1	0.1
მცხეთა-მთიანეთი	0.2	-	0.2
კახეთი	0.0	0.0	0.0
ქვემო ქართლი	13.5	6.7	6.8
სამცხე-ჯავახეთი	0.0	-	0.0
2005			
საქართველო, სულ:	57.3	33.2	24.1
ქ. თბილისი	3.0	0.1	2.9
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	4.1	0.0	4.0
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	0.3	-	0.3
გურია	-	-	-
იმერეთი	27.8	19.2	8.6
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	-	-	-
შიდა ქართლი	11.0	8.2	2.8
მცხეთა-მთიანეთი	0.8	0.4	0.4
კახეთი	0.0	0.0	0.0
ქვემო ქართლი	10.2	5.4	4.8
სამცხე-ჯავახეთი	0.0	0.0	0.0

	გაგრძელება		
	სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებები, სულ	მათ შორის:	
		დაჭერილი	ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვეული
2010			
საქართველო, სულ:	661.0	630.7	30.1
ქ. თბილისი	26.0	24.8	1.2
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	4.2	2.1	2.1
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	5.4	4.3	1.1
გურია	0.0	-	0.0
იმერეთი	20.5	5.7	14.8
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	0.0	-	0.0
შიდა ქართლი	237.0	232.8	4.2
მცხეთა-მთიანეთი	8.7	8.3	0.4
კახეთი	3.8	3.3	0.5
ქვემო ქართლი	355.0	349.0	6.0
სამცხე-ჯავახეთი	0.5	0.4	0.1
2013			
საქართველო, სულ:	852.0	808.3	43.7
ქ. თბილისი	20.3	16.8	3.5
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	3.3	1.2	2.1
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	5.7	5.1	0.6
გურია	1.3	0.4	0.8
იმერეთი	80.6	65.7	14.9
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	0.8	0.8	0.1
შიდა ქართლი	311.3	304.2	7.1
მცხეთა-მთიანეთი	37.1	36.5	0.6
კახეთი	2.2	1.7	0.5
ქვემო ქართლი	388.8	375.4	13.4
სამცხე-ჯავახეთი	0.6	0.5	0.1

	გაგრძელება		
	სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებები, სულ	მათ შორის:	
		დაჭერილი	ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვეული
2014			
საქართველო, სულ:	938.7	893.9	44.7
ქ. თბილისი	21.4	17.4	4.0
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	2.6	1.1	1.5
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	6.1	5.4	0.7
გურია	1.3	0.4	0.8
იმერეთი	62.1	47.9	14.2
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	0.8	0.7	0.1
შიდა ქართლი	366.3	358.8	7.5
მცხეთა-მთიანეთი	2.5	1.7	0.8
კახეთი	2.8	2.0	0.8
ქვემო ქართლი	471.8	457.6	14.2
სამცხე-ჯავახეთი	1.0	0.9	0.1
2015			
საქართველო, სულ:	802.2	757.3	44.9
ქ. თბილისი	85.5	83.6	1.9
აფხაზეთის არ
აჭარის არ	1.3	0.3	1.0
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	13.1	8.7	4.4
გურია	5.9	5.3	0.6
იმერეთი	50.7	37.2	13.5
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	0.5	0.4	0.1
შიდა ქართლი	289.0	281.4	7.6
მცხეთა-მთიანეთი	9.8	8.6	1.2
კახეთი	7.0	2.5	4.5
ქვემო ქართლი	338.3	328.3	10.0
სამცხე-ჯავახეთი	1.2	1.0	0.2

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.
ატმოსფერული ჰაერის დაცვის სამსახური.

5.5. ცალკეულ ქალაქებში სტაციონარულ წყაროებში წარმოქმნილი, დაჭერილი და გაფრქვეული მავნე ნივთიერებები, მათი წილი რეგიონისა და ქვეყნის ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურებაში, 2015

ათასი ტონა

ქალაქი	მავნე ნივთიერებები			ქალაქის წილი, პროცენტულად		
	მათ შორის:			რეგიონის ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურებაში	ქვეყნის ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურებაში	
	წარმოქმნილი	დაჭერილი	ატმოსფეროში გაფრქვეული			
თბილისი	85.5	83.6	1.9	100.0	4.2	
ქუთაისი	0.3	0.0	0.3	2.0	0.6	
რუსთავი	325.5	318.8	6.8	67.8	15.1	
ბათუმი	1.1	0.3	0.8	84.7	1.8	
ზესტაფონი	37.3	29.0	8.3	62.0	18.6	
კასპი	273.5	267.1	6.4	84.1	14.2	
გარდაბანი	1.8	0.0	1.8	18.0	4.0	
ფოთი	8.0	7.5	0.5	10.9	1.1	

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო. ატმოსფერული ჰაერის დაცვის სამსახური.

5.6. ავტოტრანსპორტის მიერ ატმოსფეროში გაფრქვეული მავნე ნივთიერებები სახეობების მიხედვით

ათასი ტონა

მავნე ნივთიერება	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ნახშირჟანგი (CO)	123.8	129.7	129.7	118.0	108.0	100.3	95.1	91.1
აზოტის დიოქსიდი (NO2)	19.3	19.5	19.6	20.1	21.2	22.2	22.9	23.5
ნახშირწყალბადები (NmVOC)	16.1	16.3	16.4	15.5	14.8	14.3	13.9	13.6
მყარი ნაწილაკები (PM10)	1.0	1.0	1.0	1.1	1.1	1.2	1.2	1.2
მყარი ნაწილაკები (PM2.5)	0.9	0.9	0.9	0.9	1.0	1.0	1.1	1.1
ჭვარტლი (EC)	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5	0.5
ამიაკი (NH3)	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3	0.3
გოგირდის დიოქსიდი (SO2)	0.5	0.5	0.5	0.4	0.5	0.4	0.4	0.2
სხვა მავნე ნივთიერებები	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო. ატმოსფერული ჰაერის დაცვის სამსახური.

6. სტიქიური მოვლენები

ცხრილებში გამოყენებული ტერმინოლოგიის განმარტება

ზევაი	ზევიდან დიდ გროვად წამოსული, ჩამორღვეული თოვლი ან მიწა.
მეწყერი	მიწის მასების ან ქანების ფენის მოწყვეტა და გადაადგილება მთის კალთაზე ან ფერდობზე სიმძიმის ძალის გავლენით.
ქარიშხალი	ძალიან ძლიერი ქარი, რომლის სიჩქარე მიწის ზედაპირთან 20 მ/წ-ს აღემატება და ზღვაზე დიდ ღელვას, ხოლო ხმელეთზე ნაგებობათა ნგრევასა და დაზიანებას იწვევს.
სეტყვა	ატმოსფერული ნალექი, რომელიც ყინულის სხვადასხვა ფომის მარცვლების ან ნატეხების სახით მოდის ელჭექისა და თავსხმის დროს.
ღვარცოფი	მთიდან მოვარდნილი დიდი ნიაღვარი, იწვევს დიდი რაოდენობით მთის ქანის ნანგრევების დაბლობში ჩატანასა და ნიადაგის გადარეცხვას.
შევალი	ხანმოკლე ქარიშხალი.
წყალდიდობა	მდინარეების
წყალმოვარდნა	წყლის დონის უეცარი მატება

6.1. გეოლოგიური მოვლენების (მეწყერი, ღვარცოფი) ინტენსივობა, ადამიანთა მსხვერპლი და საშიშროების რისკის ზონაში მოქცეული ობიექტები 1995-2015 წლებში

წელი	მეწყერი		ღვარცოფი		საშიშროების რისკის ზონაში მოქცეული ობიექტები		
	გამოვლინება (გააქტიურებული და ახლად წარმოქმნილი)	ადამიანთა მსხვერპლი	ღვარცოფის წარმოქმნის რაოდენობა	ადამიანთა მსხვერპლი	დაზიანებული სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, ჰა	დასახლებული პუნქტების რაოდენობა	შენობა-ნაგებობები
1995	670	6	250	12	179	274	195
1996	610	3	165	5	232	403	626
1997	871	2	335	7	337	458	227
1998	543	5	173	6	230	370	159
1999	56	1	27	-	138	157	314
2000	65	1	23	-	162	240	207
2001	75	-	26	-	128	191	127
2002	69	1	23	2	148	203	193
2003	71	3	28	-	107	90	207
2004	949	4	258	2	16 289	755	6 042
2005	603	-	155	4	7 590	473	3 682
2006	356	1	63	-	3 173	531	2 066
2007	136	-	104	-	1 389	269	707
2008	311	10	126	8	1 388	392	1 198
2009	323	1	193	3	8 232	521	2 696
2010	250	3	81	2	1 155	366	822
2011	94	3	37	8	652	181	463
2012	325	1	88	5	1 255	239	845
2013	336	-	93	-	1 413	739	1 269
2014	727	-	141	10	...	1 041	962
2015	936	4	167	19	...	931	1 014

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

გარემოს ეროვნული სააგენტოს გეოლოგიის დეპარტამენტი.

6.2. სტიქიური ჰიდრომეტეოროლოგიური მოვლენების შემთხვევათა რიცხვი 2012-2015 წლებში თვეების მიხედვით

ჰიდრომეტეოროლოგიური მოვლენა	იანვარი	თებერვალი	მარტი	აპრილი	მაისი	ივნისი	ივლისი	აგვისტო	სექტემბერი	ოქტომბერი	ნოემბერი	დეკემბერი	სულ
2012													
წყალდიდობა-წყალმოვარდნა, დატბორვა	-	-	-	-	5	3	3	4	-	-	-	-	15
ქარიშხალი, შკვალი	-	-	-	-	-	1	1	1	-	2	-	-	5
სეტყვა	-	-	-	-	7	2	2	3	-	-	-	-	15
დიდთოვლობა	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
ზვავსაშიშროების პირობების შექმნა	5	4	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	15
2013													
წყალდიდობა-წყალმოვარდნა, დატბორვა	-	-	-	-	1	2	1	2	1	-	-	1	8
ქარიშხალი, შკვალი	-	-	3	1	1	3	2	1	2	1	3	3	20
სეტყვა	-	-	2	3	6	5	3	4	-	-	-	-	23
დიდთოვლობა	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ზვავსაშიშროების პირობების შექმნა	1	2	2	1	-	-	-	-	-	-	-	2	8
2014													
წყალდიდობა-წყალმოვარდნა, დატბორვა	-	-	-	2	1	2	3	4	7	1	1	-	21
ქარიშხალი, შკვალი	-	3	2	1	3	8	2	2	6	5	2	-	34
სეტყვა	-	-	-	3	8	10	1	3	3	-	-	-	28
დიდთოვლობა	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ზვავსაშიშროების პირობების შექმნა	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
2015													
წყალდიდობა-წყალმოვარდნა, დატბორვა	-	-	-	1	2	4	1	-	-	1	1	-	10
ქარიშხალი, შკვალი	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	9
სეტყვა	-	-	-	2	6	9	3	1	-	1	-	-	22
დიდთოვლობა	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
ზვავსაშიშროების პირობების შექმნა	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3

წყარო: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო.

გარემოს ეროვნული სააგენტოს ჰიდრომეტეოროლოგიის დეპარტამენტი.